№ 240 ՈՒՐԲԱԹ, 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 240

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 228.

ՄՇԱԿ
(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Նոյեմբերի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 2 ռուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Փարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Հայ դերասանական ընկերակցութիւնը Մասնակցութեամբ յայտնի ջութակահար
Դ. Դ ա ւ ր ե ա ն ի
Երկուշաբթի, նոյեմբերի 2-ին, կը ներկայացնէ

I
ԱՄՈՒՐԻՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
կոմեդ. 3 գործ. Բալուցկու, Թարգմ. Տիրացեանի:

II
ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՀԱՄԵՐԳ
Մասնակցում են Դ. ԴԱՒԹԵԱՆ, երգչուհիներ և երգիչներ:
Ծրագիրը բաղկացած կը լինի Sarasate-ի, Wieniawski-ի և Paganini-ի կտորներից:
Պ. Դ. Դաւթեանը կը նուագէ ի միջի այլոց իր հեղինակութիւններից «Հայու. հոգին», որը նուիրված է Նորին Վեհափառութիւն Մատթէոս II կաթողիկոսին:
Մասնակցում է ամբողջ խումբը:
Գները աւելացված են:
Սկիզբն ուղիղ ժամը 8-ին
Ռեժիսեօր՝ տ. ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆ
(ա. օ.) 1168. (առ.) 3—1

Երզուեալ-հաւատարմատարի
օ գ ն ա կ ա ն
Աղէքսանդր Պապովեանը
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ
Вельяминовская ул., № 30.
(ա. օ.) (առ.) 1121. 10—7

ԱՄԵՆԻՑ ԱՌԱՋ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

Յայտնի է, որ, կաթողիկոսական ընտրութիւնից առաջ, Ռուսաստանի հայ ժողովուրդը, պատգամաւորների ընտրութեան առիթով, թեմական, ծխական և օրինաւորապէս կազմակերպված այլ ժողովներում մի շարք որոշումներ կայացրեց, մի շարք իղձեր և ցանկութիւններ արտայայտեց ազգային-եկեղեցական, ծխական, կրթական, վարչական գործերի ապագայ կազմակերպութեան մասին: Այդ որոշումները, որոնք վաւերացումն ստացան Էջմիածնում գումարված համազգային ժողովի կողմից, առանձին պատգամաւորութեան ձեռքով ներկայացվեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մատթէոս II-ին՝ նրա օծման օրերին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գտաւ, որ արտայայտված իղձերը և կայացած որոշումները միանգամայն համապատասխան են հայոց եկեղեցու դաւանած սկզբունքներին և կանոններին: Եւ նա ինքն իր ճառերի և քարոզների մէջ շեշտելով հայոց եկեղեցու ժողովրդապետական կազմակերպութիւնը և ընտրողական սկզբունքի վրա հիմնված լինելը՝ անխախտելի որոշում յայտնեց անշեղ և անթերի կերպով գործադրել տալ այդ սկզբունքները:

Այդ որոշումների մէջ հրամայողական պահանջ էր դրվում, որ այսուհետև ոչ մի պաշտօն, ոչ մի աստիճան չը դրվի ումնիցէ առանց ժողովրդական ընտրութեան:

Յայտնի է, որ Թիւրքիայում և Պարսկաստանում առաջնորդներն ընտրվում են ժողովրդի ձեռքով: Յայտնի է և այն, որ Թիւրքիայում ոչ մի վարդապետ չէ կարող ձեռնադրվել եպիսկոպոս առանց որեւէ թեմի ազգային ժողովի կամ վարչութեան կողմից վկայված և եպիսկոպոսութեան ձեռնադրութեան արժանի ճանաչված լինելու: Մեր մէջ, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ «Պոլօժենիայի» մէջ յիշատակութիւն չը կայ այդ մասին, առաջնորդական ընտրութիւնը և եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը կատարվում էին մինչև վերջերս ոչ-ընտրական եղանակով: Բայց նախ՝ «Պոլօժենիայի» մէջ չը կայ և ֆորմալ արգելք. երկրորդ՝ նրա մէջ ընդհանուր կերպով սրբագործված է այն սկզբունքը, թէ հայոց եկեղեցին կառավարվում է համաձայն իր հնաւանդ կանոնների և աւանդութիւնների. երրորդ, վերջապէս, մի քանի ժամանակ առաջ Աստրախանի և Երեւանի թեմերում կատարված առաջնորդական ընտրութեան դէմ կառավարութիւնը ոչ մի արգելք չը հանեց. և, եթէ Մուրադբեգեան վարդապետը, որ ընտրվեց առաջնորդ, բայց չը հաստատվեց կառավարութեան կողմից, որ ունի վէտօյի իրաւունք, պատճառը ամենևին այն չէր, թէ նա ընտրվել է ժողովրդի ձեռքով, որովհետև Աստրախանի թեմի համար առաջնորդ ընտրված Մխիթար վարդապետը հաստատվեց իր պաշտօնում:

Օրէնքով, կառավարութեան համար հարկաւոր է միայն, որ Կաթողիկոսը ներկայացնէ երկու կանդիդատ: Արդ, մեզ թւում է, որ կառավարութեան համար միանգամայն անտարբեր պէտք է լինի այն հարցը, թէ Կաթողիկոսից առաջարկվող երկու կանդիդատներն ընտրվել են թեմի՞ կողմից թէ՞ ոչ. դա եկեղեցու ներքին կառավարութեան և կանոնի հարց է:

Ցամենայն դէպս, հայոց եկեղեցու պետի վրա պարտականութիւն կայ՝ աշխատել իրագործելու այն սկզբունքները, որոնց գործադրութիւնը պահանջում են հայ ժողովրդի կամքը և եկեղեցու նուիրական կանոններն ու շահերը:

Եւ Մատթէոս II այդ խոստումը տուել է հանդիսաւորապէս հայ ժողովրդին, մանաւանդ որ նա և գործադրել է իր ազգային-եկեղեցական գործունէութեան ամբողջ ընթացքում, Թիւրքիայում:

Ուստի մեզ համար, նոյնը և հայ ժողովրդի համար, սաստիկ զարմանալի և անհասկանալի են թւում այն տեղեկութիւնները Էջմիածնից, որոնք ցոյց են տալիս, թէ արդէն ձեռնարկվել է վերոյիշեալ սկզբունքների և պահանջների խախտման:

Էջմիածնում մի քանի վարդապետներ սպասում էին վաղուց եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան: Կաթողիկոսը, հաւատարիմ ժողովրդական սկզբունքին, յայտարարում է, որ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն կարող են ստանալ միայն ընտրեալ և վկայեալ առաջնորդները. այդպիսիներ հանդիսանում էին երեք վարդապետներ՝ Մուշի, Արարատականի և Աստրախանի ընտրեալ առաջնորդները: Եւ սակայն դրանց հետ միասին ձեռնադրվում է եպիսկոպոս և մի այլ վարդապետ, Մեսրոպ, որ ոչ վկայեալ է և ոչ էլ ընտրեալ, որով հէնց առաջին քայլից խախտվում է սկզբունքը:

Միւս կողմից՝ լուրեր են հասնում, որ մի քանի թեմերում նոր առաջնորդներ պէտք է նշանակվեն: Ուրեմն, եթէ ճիշդ է այդ լուրը, ընտրական սկզբունքը, որի գործադրութիւնը հայ ժողովուրդը՝ առաջնորդական պաշտօնի վերաբերմամբ՝ մանաւանդ՝ պահանջ դրեց, նոյնպէս խախտվելու վրա է:

Խնդիրը այստեղ ամենևին անձնաւորութիւնների մասին չէ: Խնդիրը սկզբունքի մասին է: Մեսրոպ վարդապետը կամ մի ուրիշը, որ պէտք է առաջնորդ նշանակվեն, կարող են շատ արժանաւոր անձինք լինել: Էջմիածնում կան եպիսկոպոսներ, որոնք իրանց կրթութեամբ, արժանիքներով աւելի սատր են, քան Մեսրոպ վարդապետը և նմանները, բայց ոչ մի, նոյն իսկ ամենաբարձր արժանիքի համար, չը պէտք է խախտել սկզբունքը և եկեղեցու նուիրագործված կանոնը: Մեսրոպ վարդապետ վաղ-ուշ կը ձեռնադրվէր եպիսկոպոս և ամենևին շտապելու հարց չը կար:

Կամենում ենք հաւատալ, որ Մատթէոս II Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, եթէ յօժարեց խախտել իր դաւանած սկզբունքը, դրա համար ունեցել է գերագոյն և հարկեցուցիչ պատճառներ: Սիրում ենք հաւատալ, որ գոնէ առաջնորդական պաշտօնների վերաբերմամբ ընտրական սկզբունքը կը պահպանվի և ժողովրդի գլխին չեն փաթաթվի նշանակովի առաջնորդներ, ինչ արժանիքի տէր և լինեն նրանք:

Եթէ Էջմիածինը կամենում է, արդարև, ամրացնել, զօրացնել հայ ժողովրդի կապերը եկեղեցու հետ, եթէ հայոց եկեղեցու պետը ցանկանում է—և այդ մասին անկասկած ենք—որ հայ ժողովուրդը չը խորթանայ, չը ցրտանայ իր եկեղեցուց, որ կենդանի կապ և ջերմ վստահութիւն լինի նրա և եկեղեցու միջև,—այդ նպատակին հասնելու միակ հզօր, միակ դրական միջոցը ժողովրդի համագործակցութեան, համերաշխութեան դիմելն է. իսկ համագործակցութիւն, համերաշխութիւն կը լինի միայն այն ժամանակ, երբ եպիսկոպոսի ձեռնադրութիւն, առաջնորդի ընտրութիւն կը կատարվի նրա քուէով և ընտրութեամբ:

Եւ թող լաւ իմանան այն վարդապետները կամ եպիսկոպոսները, որոնք չունեն հրաժարվելու քաջութիւնը, որ ինչ մեծ արժանիքի տէր և լինեն իրանք, բայց, եթէ չեն կոչված և վկայված ժողովրդի անմիջական քուէով, նրանք կը հանդիպեն անտարբերութեան հայ ժողովրդի կողմից:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 28 հոկտեմբերի

Կրետէի մասին հրատարակված նօտայի մէջ Բ. Դուռը ընդգծում է, որ անհրաժեշտ է վերջնականապէս Թիւրքիայի արդարացի պահանջների համապատասխան լուծումն տալ կրետական հարցին, որ Թիւրքիայի համար ներկայանում է կեանքի հարց: Բ. Դուռը յենվում է հովանաւորող պետութիւնների համապատասխան խոստումների վրա և այժմեան րոպէն համարում է աւելի յարմար հարցի լուծման համար: Կրետէում տիրող րէժիմը խախտում է Թիւրքական իրաւունքները:

Ապա նօտայում Բ. Դուռը թւում է Թիւրքիայի որոշ բողոքները, գանգատվում է Յունաստանի ագրեսիվ քաղաքականութեան և յունական մինիստրների պարլամենտում արած յայտարարութիւնների պրովոկատորական տոնի դէմ, յունական միջոցներին անհամապատասխան պատերազմական պատրաստութիւնների դէմ, որոնցով նպատակ կայ յարմար րոպէին դիմադրութիւն ցոյց տալ Թիւրքիային:

Նօտայում ասված է, որ Թիւրքիան եռանդով կը կանգնէ ամեն մի փորձի դէմ, որ կանէ մի երրորդ պետութիւն Կրետէի կառավարութեան վերաբերմամբ:

Նօտան վերջում յոյս է յայտնում, որ Թիւրքիայի և Յունաստանի հովանաւորող պետութիւնները նպաստաւոր կը վերաբերվեն դէպի Բ. Դրան պահանջները: (Հ. Գ.)

Փարիզ, 28 հոկտեմբերի

Կլեմանսօ, «Թանի» աշխատակցի հետ խօսակցելիս, վճռապէս հերքեց «Նէօիէ-Ֆրէյէ-Պրէսսէի» տեղեկութիւնը, երբ նա յունական թագաւորին խոստացել է, որ Ֆրանսիան կաջակցէ Կրետէի միացմանը: (Հ. Գ.)

Բեռլին, 28 հոկտեմբերի

Ամբողջ մամուլը տպագրում է Պետ. Հեռ. Գործ. տեղեկութիւնը «Ֆորտնէյտլի-Ռեվիւ» յօդուածի առիթով: «Նորդ-Դէյտշէ-Ալգ. Ցայտունգը» արտագրել է այդ հաղորդագրութիւնը,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ՌԷԺԻՄԻՆ ՏԱԿ

Կահիրէ, 20 հոկտեմբեր

Տարօրինակ բան: Սահմանադրական ռէժիմն իսկ, որուն գալստեան այնքան անհամբեր էինք և որուն հաստատումին ալ նոյնքան փափաքող, հայութիւնը Թիւրքիոյ մէջ ծանր կացութեան մը, ճգնաժամի մը մատնած է:

Երբեմն միտքերնուս կուգայ ակամայ բաղդատութիւն մը ընել հին ռէժիմին և նորին միջև: Եւ, այո, տարօրինակ բան, նորը նոյնպէս առերևոյթ և մակերեսային հաւաստումներով նոյնքան ծանր դառնալ կը սկսի, որքան հինը, և թերևս շատ մը պարագայից մէջ՝ որքան չէր հինը:

Հինին մէջ մեզ կը ջարդէին: Նորը իր նախորդէն մազաչափ մը իսկ չտարբերեցաւ, ու կիլիկեան արհաւիրքները իրենց տեսակին մէջ անօրինակ կը մնան պարզապէս:

Բայց եթէ տարբերութիւն մը տեսանք, և ինչ որ միտքերնէս չէր անցներ, սուլթան Համիդին ալ միտքէն չանցնելուն համար՝ հայութիւնը իր... ջարդոտումներուն պատճառ հռչակուելը եղաւ, զինուորական արդարադատ (!) դատարաններու բերնով:

Ահա ինչ որ չպիտի համարձակէր ընել հին ռէժիմը, ամեն ինկածութիւններու կարող հին ռէժիմը: ...Ու նորը ըրաւ, և այնպիսի պարագաներու տակ և միտքէ չանցած արտայայտութիւններով և միջոցներով, որ իրաւամբ մեզ խորհիլ կուտայ թէ ինչ պիտի ըլլայ հայութեան և նոր Թիւրքիոյ դիրքն ու յարաբերութիւնը, նախնական անիմաստ ոգևորումներէն վերջ՝ սահմանադրական ռէժիմին ներքև:

Հարց մը, որ ուժգնօրէն կը զբաղեցնէ և կը շահագրգռէ միտքերը և մանաւանդ մեր ազգային իշխանութիւնը, երիտասարդ Թիւրք կառավարութիւնը և նոյնիսկ միջազգային քաղաքականութիւնը:

Մ. և Յ. կոմիտէն, կը թուի թէ, որոշած է ազատութիւն, հաւասարութիւն և այլն շնորհել երկրին այլազան բնակչութեանց, պայմանաւ որ անոնք համերաշխութեան շղարշին տակ ընդհանուր ձուլումի ճամբան բռնեն: Այս ձգտումը—չափազանց տարաժամ և pure utopie—չեն ծածկեր սակայն Հիւսէյին Ջահիդ և ընկ.-ը, պահպանելով սակայն ազատամտութեան բոլոր ձևերը և ազատութիւն որակող անվերջ բառակոյտերը:

Երիտասարդ-Թիւրքերու կարծիքով, քանի որ իրենք բերին սահմանադրութիւնը (?!), Թիւրքիաբնակ միւս ժողովուրդները, որոնք պատմական անցեալ մը ունեցած են, պատ լեզու, գրականութիւն, քաղաքակրթութիւն մը, կրօնական և ընկերային զատ տեսութիւններ և այլն, պարտին՝ ի գին այդ սահմանադրութեան՝ զոհ բերել զանոնք:

Բայց ինչպէս և ինչո՞ւ:

Նախ որ կարելիութեան ոչ մէկ հաւանականութիւն կընծայէ այս բանը: Եւ յետոյ, եթէ օսմանցիական շահերու տեսակէտով միատեսակութեան պէտք մը կայ, ինչո՞ւ անպատճառ Թիւրքութիւնը ընտրել և ոչ ուրիշ մը: Պարզապէս անոր համար, որ տիրող և բիրտ ոյժը իր ձեռքն ունեցող տարրն է:

Շատ աւելի տրամաբանական է, օր. համար, աղքատ և գէշ խրճիթի մը մէջ բնակողին երբ աւելի լաւ, հանգստաւէտ և առողջարար բնակարան մը ցուցուի, ան տրամադիր գտնուի այդ—յարենք մի՞շտ տարօրինակ—առաջարկը ընդունելու: Բայց հակառակն ինչպէս ընդունիլ տալ և ինչ պատճառաբանութեամբ:

Խօրհինք անգամ մը, և առանց ճշմարտութենէ հեռանալու, թէ Թիւրքերն իրենց ո՞ր առաւելութիւնը պիտի քշեն մէջտեղ: Մարդարինի կարօտ և մշտավառ բիրտ ու գազանային զգացումին, որու ամենավերջին պոռթկումին և ոչ իսկ տարի մը կայ: Յառաջդիմութեան առակ կրօնքն ու ընկերային կարգ ու սարքը: Ծաղկած գրականութիւնը, խաղաղութեան սիրահար երկրաշէն կառավարութիւնն՞ն, տիրած տեղերնուն բարգաւաճ վիճակը և արդարութեան տիրապետութի՞նը:

Ըսէք, ո՞ր մէկը գոնէ:

Եթէ մեզ ջարդի սպառնալիքով այդպէս առաջարկ մը ընէին, մինչև ատրիճան մը հասկնալի կըլլար իրենց արարքը... և թերևս, ո՞վ գիտէ, հետևողներ ալ գտնէին, ինչպէս որ ջարդերէն ազատուելու մտօք կիլիկեցիներէ ոմանք օրթոդոքսութիւն ընդունելու համար Ռուսիոյ դիմում ըրին:

Ի՞նչ, դեռ տարի մը միայն համիդեան լուծէն խալսած՝ «Թանին» և ընկ. Թիւրքիան և Թիւրքերը այնքան ազատագրուած, նոր ռէժիմը մարսած, հրաշքով մը զարգացած և պատրաստ կը գտնեն, իրենցմէ անհամեմատ աւելի ընդունակ քրիստոնեայ ազգերու հանդէպ այս կարգի յաւակնութիւններ սնուցանելու համար:

Այնուամենայնիւ Մ. և Յ. կոմիտէին այս ձգտումը կրնայ շատ մը պատճառներով բացատրուիլ: Բայց կառավարութի՞նը:

Կառավարութիւնը որ ամենէն աղէկ գիտէ երկրին իրական կացութիւնը, մանմեղական տարրերուն հոգեբանութիւնը, Թիւրքերու վերաբերումը դէպի առհասարակ ազատ և մարդկային ռէժիմը, «կիլիկեան արհաւիրքներն» արտադրող տրամադիր ոգինին, կառավարութիւնը, կրեմնք, պէտք չէր որ ներկայ վերջին ծայր լարուած և փափուկ կացութեանը մէջ՝ կոմիտէէն աւելի խելամիտ և գործնական քաղաքականութեան մը հետևէր ու փոխանակ անմիտ և անընական ընթացքով մը դէպքեր ստեղծելու և գահավիժելու՝ երկրին աստիճանական զարգացումը և զանազան տարրերուն միջև իսկական անկեղծ համերաշխութեան ոգին զօրացնելու ջանար և մէջբ, ամենէ առաջ, նոր կարգերու ըմբոստ՝ «իւրայինները» օրէնքին և արդարութեան առաջ գլուխ ծռելու...

Ու ինչ կը տեսնենք: Քրիստոնեայ ցեղերը քաղաքական ընկերակցութիւններ կազմող չպիտի ըլլան կազմել, պատրիարքները՝ որոնց մէջ և մերը՝ իրենց հօտին աշխարհային խնդիրներով պէտք չէ զբաղին եղեր, այլ լոկ կրօնական գործերու շրջանակին մէջ պարփակուած մնալու են, եայլն եայլն:

Ահա, համերաշխութեան ոգին զօրացնող ճիշդ ու ճիշդ Թիւրք քաղաքականութիւն մը:

Բայց ո՞ւր է, կը խնդրեմ, թող ըսեն մեզ, պատրիարքի մը կրօնական և քաղաքական իրաւասութեանց սահմանը, երբ, օր. համար, պետութենէն վաւերացեալ ազգային սահմանադրական օրէնքը բացորոշ կը տրամադրէ, թէ պատրիարքին պաշտօնն է իր հօտին և պետութեան միջև հաղորդակցութեանց միջնորդը ըլլալ և հետևաբար անոնց ցաւերուն և պէտքերուն ներկայացուցիչը:

Գաբրիէլ էֆէնդի Նորատունկեան, հանրօգուտ շինութեանց նախորդ հռչակաւոր մինիստրը, Իզմիրի «Դաշինքի» խմբագիրին հետ տեսակցութեան միջոցին, բացատրելով պատրիարքութեանց ծանօթ խնդիրը, պետական երկարամեայ իրաւագէտի իր փորձ հեղինակութեամբ, ըսած է, որ պատրիարքութեանց դերը միջազգային դաշնագիրներով իսկ նուիրագործուած բան մըն է:

Արդէն մինչև Միդհատ փաշայի առաջին վաղամեռիկ սահմանադրութիւնը, պատրիարքարանները կապուած էին ոչ թէ, այս օրուայ նման, արդարութեան և կրօնից մինիստրութեանը, այլ ուղղակի արտաքին գործոց: Այսինքն, այդ կերպով, պատրիարքարաններն իրենց հօտերուն անունով ունեցած մասնաւոր և առանձնաշնորհեալ դիրքով օտար դեսպաններու պէս բան մը կը համարուէին:

Առանց այսքան առաջ երթալու, սակայն, մենք չենք կրնար հասկնալ, թէ պատրիարք մը, որ ընդունուած օրէնքի մը համաձայն ընտրուելով սուլթանին ֆերմանով կը վաւերացուի, և որ պարզապէս կարևոր ու բարձրաստիճան պաշտօնեայ մըն է, իր որոշ պարտականութիւններովը և իրաւունքներովը, այդ իրաւասութիւնները գործադրել ուզելուն համար ինչո՞ւ և ինչպէ՞ս ապօրէն նկատուի:

Եւ յետոյ՝ եթէ նկատի ունենանք, որ մեր պատրիարքական խնդիրը կը ծագի ճիշդ կիլիկեան դէպքերուն պատճառովը, երբ Դուրեան սրբազանը իր հօտի՝ ըլլայ իսկ միմիայն կրօնական տեսակէտով իր իրաւասութեան ենթակայ՝ ջարդը կազմակերպող գլխաւորներուն պատիժը կը պահանջէ իրաւամբ, պարզապէս ազատական կառավարութեանը և կօմիտէին ապիկար թէ

վերնագրով՝ «Պետերբուրգի կաբինետի գաղտնի յուշագիրը Վիէննայի կաբինետին»։

«Բերլ. Տագ.» և «Ֆօս. Ցայտ.» թշնամական դիրք են բռնել Իզվօլսկու վերաբերմամբ։ (Հ. Գ.)

—

Բերլին, 28 նոյեմբերի

Շիլլերի ծննդեան 150-ամեայ տարեդարձի առիթով ամբողջ մամուլը նուիրում է մեծ գերմանացի գրողին և բանաստեղծին համակրական յօդուածներ։ Երեկոյեան բոլոր թատրոններում տեղի ունեցան հանդիսաւոր ներկայացումներ։ (Հ. Գ.)

—

Կաստրո-Վիլլարի (Կալաբրիա), 28 նոյեմ.

Պլանտացիայի համայնքում համայնական կառավարութեան դէմ բարձրացված աղմկալից ցոյցի ժամանակ ընդհարում եղաւ ոստիկանութեան հետ։ Զօրս կարաբիներ ստացան վէրքեր քարերից, մինը՝ դանակից։ Կարաբինէրները ստիպված էին դիմել հրազէնի։ Սպանված են 3 կանայք և բաւականաչափ ցուցարարներ։ Տեղի ունեցան բազմաթիւ ձերբակալութիւններ։ (Հ. Գ.)

—

Օսմանեան արտաքին գործերի մինիստրի օգնական է նշանակվել Յովհաննէս էֆ. Գույումճեան, հրաժարված սենատոր Ազարեանի փոխարէն։ Գույումճեան էֆենդի՝ Հռոմի դեսպանատան առաջին քարտուղարն էր։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Սեփակ. Թղթակցից)

Արդաբիլ, 22 նոյեմբերի

Ամսիս 12-ին Ռահիմ-խան ղարադաղցին կանգ առաւ քաղաքից 5 վերստ հեռու իր ղարադաղցի և շահսէվան ձիաւորներով։ Նա պատգամ ուղարկեց ռուսաց հիւպատոսին, որ պատուիրէ ռուսահպատակներին իրանց տների վրա նշաններ դնել, որպէսզի իմանան, որ ռուսահպատակներ են, և հրացանի չը բռնեն։ Հիւպատոսը ամեն մի ռուսահպատակի տան վրա մի-մի ռուսական դրօշակ կախել տուեց։ Տեղական պարսիկ ժողովուրդը այդ իմանալով, շատերը գրեթէ ոյժով իրանց ինչքը, գոյքը և ընտանիքները փոխադրեցին ռուսահպատակների տները։ Սակայն այդ չազատեց թալանից և կողոպուտից։ Պարսիկներից ոմանք մատնել էին Ռահիմ-խանին, թէ ռուսահպատակների տներում պարսիկները թագցրել են իրանց գոյքը, ուստի երբ նա իր ձիաւորներով մտաւ քաղաք, ռուսահպատակ Հ. Մելիք-Մնացականեանի և հաջի Ալեքպէրի աղայ Իֆտիխարի տներն սկսեցին թալանել և մաքրել բոլորովին։ Փողոցի վրա բոլոր տները անխտիր թալանելով, քանդելով՝ շահսէվանները և ղարադաղցիները մտան բազար, ուր կենտրոնացած էր ամբողջ Արդաբիլի առևտուրը, և սկսվեց կողոպուտը։ Կողոպտելուց յետոյ բազարը կրակեցին, այնպէս որ այժմ թէ մի հատ ասեղ ուզենաք, չէք կարող ճարել ամբողջ բազարում։ Բազարը քարուքանդ անելուց յետոյ դիմեցին դէպի քարվանսարաները, ուր կենտրոնացած են առևտրական գրասենեակները, ապրանքների պահեստները, դրամարկղները։ Թալանվել են բոլոր գրասենեակները, վաճառատները, պահեստները, որոնց թւում և Թումանեանց, Էլչիբէկեանց և այլ հայերի գրասենեակները, ինչպէս և Հ. Մելիք-Մնացականեանի քարվանսարան և ուրիշ ռուսահպատակների գրասենեակները։ Կողոպտեցին նաև չէյխ-ուլ-իսլամին, իմամՋումին պատկանող քարվանսարաները։

Արդաբիլում բնակվող 17 տուն հայերը, շնորհիւ ռուսաց հիւպատոսի պաշտպանութեան, անձամբ անվտանգ մնացին, բայց նրանց գոյքերի մեծ մասը թալանված է։ Ռուսաց հիւպատոսը, բերել տալով Ռահիմխանին, շրջեց հետը և ցոյց տուեց բոլոր ռուսահպատակներին հասցրած վնասները, ասելով որ այդ բոլոր վնասները նա պէտք է հատուցանէ։

Այսօր 3 օր է քաղաքը խաղաղ է, որովհետև այլ ևս կողոպտելու բան չէ մնացել։ Բոլոր քրիստոնեաները և նոյնիսկ մուսուլմանները լցվել են ռուսաց հիւպատոսարանը և սպասում են մեր ողորմած ռուսաց հզօր կայսրի շնորհին և ողորմութեան։

Այսօր լսվեց, որ Րաշիդ-Միւլքը, Սամադխանը, Սաթթար-խանը մեծ զօրքով գալիս են Թաւրիզից մեր օգնութեան, բայց արդէն ուշ է։

Այնքան շփոթված ենք, որ չեմ կարողանում ամեն բան գրել։ Հ. Մ.-Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Գօրիս, 19 նոյեմբերի

Զանգեզուրում շատ քիչ են այս կամ այն ձևի բարեգործական յիշատակները, եղածներով էլ գրեթէ կուել են միմիայն որոշ անյարմարութիւնների դէմ, ինչպիսին գետով անցնելն է կամ բուք բորանին սարերով ճանապարհորդելը։

Այդ առիթով կան Մելիք-Թանգեանի անունը յաւերժացնող կամուրջներ և քարվանսարաներ։ Հին յիշատակների մէջ պակաս պատւաւոր տեղ չէ բռնում և Յովակիմ Լալազարեանի կամուրջը իր մեծութեամբ և տուած օգուտներով։ Կրթական հաստատութիւններից աչքի են ընկնում Շիրվէնանցի գպրոցը Գասպար Տէր-Մարգարեանի ծախքով շինված և պահվող, որով օգտվում են երեք-չորս գիւղի մանուկներ, և Մ. Աւագեանի դպրոցը Գիւթգիւմում։ Այս բոլորի դիմաց մեր հարևան թուրք հասարակութեան մէջ աւելի սակաւ յիշատակներ կան։ Նորերս Հաջիսամլուի Կասումուշաղի գիւղում, տեղական կալուածատէր Սուլթան-բէգ Փաշա-բէգ-օղլին իր սեփական տունը յատկացրեց գիւղական դպրոցին, որը պէտք է աղքատ գիւղացիների ծախքով շինվէր, այլ և Հաջիսամլուին, որպէս բժիշկներից հեռու գաւառամաս և կարօտ օգնութեան, որոշում է տալ դեղատուն պահելու համար սենեակ և իր հաշւով ֆելդշեր բերելու և հոգալու բոլոր ծախքերը։ Այդ առիթով, ինչպէս մենք լսեցինք, յարգելի բարեգործը դիմել է իշխանութեանը՝ թոյլտւութիւն ստանալու համար։

Անչափ գեղեցիկ ձեռնարկութիւն է մեր հարևան թուրք եղբայրներին դեղատուն և բժշկական օգնութիւն հասցնելը. ցանկանք, որ նրանք, խեղճ գիւղացիները, այդ ձեռնարկութեան օգտակարութիւնը ի նկատի առնելով՝ աւելի վստահութեամբ կը դիմեն բժշկի կամ ֆելդշերի օգնութեան՝ առանց նախապաշարական սնոտիապաշտութեան։ Զանգեզուրի հայկական մի շարք գիւղեր ևս կարօտ են նման բարեգործութեան։ Սակայն մենք ինչպէս կարող ենք նոր բաների ձգտել, նոր հաստատութիւնների սպասել, քանի որ եղածները փակվեցին, կամ մօտ են փակվելուն։

Սաղանդարեան

Ց. Գ.—Գօրիսում իրատունք է ստացված «Գաւառ» անունով շաբաթաթերթ հրատարակելու։ «Գաւառը» կը լինի թարգման գաւառական ցաւերի, պակասութեան և տնտեսական, կրթական և այլ հաստատութիւնների նախաձեռնողը։ Յուսանք, որ շուտով մեր մոռացված գաւառը՝ Զանգեզուրը իր հրատապ կարիքներով հրապարակ դուրս կը գայ։

Նոյն

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԻ ՋՐԻ ՀԱՐՑԸ

—

Երևան, 14 նոյեմ.

Այս խնդիրը մեր հասարակութեանը յուզող ամենաէական հարցերից մէկն է։ Քաղաքին մատակարարելիք ջրի հարցը զգալի է նոյնիսկ ամեն մի օր ու ժամ, որովհետև այն ջուրը, որ խմում է մեր քաղաքը, որպէս թոյն ազդում է ժողովրդի առողջապահութեան վրա։ Մարդիկ սովորաբար այդ կեղտոտ և աղտեղութիւններով լի կանալներից ստիպված են գիշեր ժամանակ ջուր վերցնել, երբ այլևս փողոցի աղբերը չեն սրբում, լցնում կանալը, երբ չեն լուացվում, շորը լուանում, քիթները սրբում մէջը և այլն. սակայն, այնուամենայնիւ, այդ պակասութիւնները ցերեկը լցված են, ապականել են ջուրն ու առուն, որի յատակում նստած են լինում աղտեղութիւններով լի աղբն ու գոյացած սոսկալի որդունքները։

Այդ ջրից սարսափ զգացող մեր քաղաքի առաջնակարգ դասակարգը գործ է ածում Նիրակօվի աղբիւրի ջուրը։ Սակայն քիմիական անալիզացիան ապացուցել է, որ այդ Նիրակով կոչված աղբիւրը քամուածքն է մեր քաղաքի ստորայատակեայ արտաքնոցային անցքերի և հորերի, այնպէս որ այդ ջուրը թէկուզ ամառ ու ձմեռ գործածող հասարակութիւնը խմում է խորին զզւանքով, որից ուռչում է մարդու ստամոքսն ու փորը, իսկ վերջինս արդէն մարդու փորը դարձնում է ինչպէս կիսատ տիճոր, որ ման գալիս սկսում է լխկ-լխկալ։

Ծիծաղելի չի լինի ասել, որ մեր վատառողջ հասարակութեան փորերն այդ անտանելի ջրերից միշտ լխկ-լխկալիս կը տեսնէք։

Ջրի հարցը շատ վաղուց է արծարծվում մեր քաղաքային վարչութեան մէջ։

Նրա պատմութիւնը իր անվերջ ձգձգումներով, երկպառակութիւններով, անհամաձայնութիւններով կը կազմէ մի քանի ստուար հատորներ։ Նա իր ամենապարզ ծնունդից սկսած անցել, պտտել է դումայի ամբողջ դարակները, նահանգական առեանների բոլոր աթոռները, թափառել, ճանապարհորդել է Թիֆլիս, Պետերբուրգ և այլն, այնտեղից անցել ջրային ինժեներական գրասենեակները, ջախջախված, թուլացած եկել նորից մտել մեր ուղեղը, այնտեղ քնել, քնել, երբեմն ինչպէս մի մեռել, որպէս գերեզմանում, թաղվել է այս ու այնտեղ, մի քանի տարի էլ ինժեներ Միրզոյեվի տանը, յետոյ էլի նորից նահանգական առեաններն ու, վերջապէս, այսօր այդ թաղված մեռելն, ասում են, նորից զարթնել է մեր դումայում ու նորից որպէս մի ոգի, սպիրիտիզմի նման, խօսեցնում է մեր ոգեխօս ձայնաւորներին ու քաղաքագլխին։

Կատարեալ դրէյֆուսեան խնդիր։

Այդ հարցի զարթնելով, մենք նախազգուշակում ենք մի չարագուշակ երևոյթ, այն է՝ երևի էլի մեր քաղաքի հայերի մէջ մի որևէ անձնական խնդիր կայ մաքրելու, որովհետև մեր քաղաքի ջուրը դառել է մի լախտ, որով այս և այն քաղաքային մի ձայնաւոր կամ անդամ ուզում է հարուածել իր որևէ հակառակորդին։

Ջրի հարցը զարթնել է, և այս անգամ (ստատնի ականջը խուլ), ասում են, մեր քաղաքագլուխը՝ սերտ համաձայնութեամբ ձայնաւորների՝ մէկէն ի մէկ ուզում է քաղաքի հաշւով, առանց ուշ դարձնելու ինժեներ Միրզոյեանին արված կոնցեսիայի պայմաններին, Ղըրխբուլաղի ջուրը, այն էլ նոյնիսկ կարճ ժամանակում, բերել տալ։

Ինչ ասենք. այդ առիթով միայն շնորհակալ պէտք է լինել Եմին Տէր-Գրիգորեանին, որ իր գրչի անվերջ հարուածներով գերեզմանից հանեց այդ հարցը և յարութիւն տուեց։

Բայց էլի, թէև նրան աչքալոյս կարելի է խօսել, միւս կողմից էլ վախենալու է, որ այս անգամ ծլին այնպէս ձգեն հորը, որ այլ ևս դուրս չը գայ։ Սպասենք և տեսնենք։

Մուշեղ Բագրատունի

ՊԵՐՃԱԽՕՍ ՓԱՍՏԵՐ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՉԱՓԻ

—

Վրաց թերթերը հաղորդեցին, որ վրաց յայտնի ժողովրդական գրող Էգնատէ Նինօշվիլու գերեզմանը մի յուշարձանով զարդարելու համար մինչև այսօր հաւաքված գումարի քանակը հասնում է 1985 ր. 69 կ.։

Ներկայ փաստը ինքնին այնքան պերճախօս է, որ առանց աւելորդ կոմէնտարիաների ցոյց է տալիս մեր և վրացիների կուլտուրականութեան չափը։

Իսկ ինչ արինք մենք, մեր գերազանց կուլտուրականութեամբ պարծեցող հայերս։ Ո՞րչափ ժամանակ է անցել այն օրից, ինչ որ Բագրատի Կուլա. Միութիւնը հանգանակութիւն է բացել Խ. Աբովեանի գերեզմանի վրա մահարձան կանգնեցնելու համար. սակայն ինչ է եղել արդիւնքը։ Ընդամենը մի 200 րուբլի և այն էլ այնպիսի մի գրողի մահարձանի համար, որը հայ ազգի բոլոր խաւերից ու դասակարգերից յարգվում ու մեծարվում էր, որի գրուածքները յափշտակութեամբ կարդացվում են թէ հայ հարուստի և թէ աղքատի կողմից։

Եւ մի՞թէ այդպիսի մի գրողի գերեզմանը պիտի մնայ առանց յուշարձանի։

Մի՞թէ հայ ժողովուրդը պարտաւոր չէ ի նշան երախտագիտութեան ու յարգանքի՝ նման վերաբերմունք ցոյց տալ դէպի իր արժանաւոր զաւակը։

Մի՞թէ այս ամենից յետոյ այլևս կարիք է մնում ասելու, որ մենք ինքնաբէնութեամբ ենք զբաղված և անցեալ փառքերով ենք միայն պարծենում։

Երկու ազգերից ո՞րն է աւելի կուլտուրականը. մենք թէ վրացիները։ Թուցէ առաջներ լինեն, որ ներկայ փաստը դեռ ևս բաւարար իրաւունք չէ տալիս մեզ այսպէս դատելու, սակայն մենք այդպիսիներին կարող ենք հաւատացնել, որ մեզ մօտ կան աւելի պերճախօս փաստեր, որոնց վրա հիմնված մենք պնդում ենք, որ վրացիները մեզանից կուլտուրական են։

Իսկ մենք միայն պարծենալ գիտենք։

Ց. Գասպարեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Հեռագրով)

—

Պետերբուրգ, 28 նոյեմբերի

Իններորդ նիստը բացված է ժամը 11 և 16 րօպէին իշխ. Վոլկոնսկու նախագահութեամբ։ Մինիստրների օթեակումն է արդարադատութեան մինիստրը։

Ի թիւս միւս յայտարարութիւնների, կարդացվում է Դումայի 35 անդամների դիմումը ֆինանսների մինիստրին, թէ յայտնի՞ է նրան, որ Վլադիկավկազի երկաթուղու ընկերութեան կառավարչական ակցիաների մեծ մասը վաճառված է։

Դուման որոշում է դիմումը յանձնել մասնաժողովի, նշանակելով նրան երկօրեայ ժամանակամիջոց։

Ապա լսելով Կովալևսկու զեկուցումը Դումայի անդամներ Կուզևերի և Շչէպկինի ընտրութիւնների մասին, Դուման հաստատեց ընտրութիւնները։

Ցրուածային ընթերցումից և վիճաբանութիւններից յետոյ Դուման ընդունում է պայմանական դատապարտութեան օրինագիծն ամբողջովին։

Ժամը 4 և 10 րօպէին յայտարարվում է ընդմիջում։

Նիստը վերսկսվում է ժամը 4 և 35 րօպէին Խօմեակովի նախագահութեամբ։

Հերթին դրված է արհեստակցական միութիւնների մասին ուղղված հարցապնդումի քննութիւնը։ Քարտուղարի օգնականը կարդում է արդարադատութեան մինիստրի հաղորդագրութիւնը, որ նա անկարող է որ և է բացատրութիւն տալ ներկայ հարցի առիթով, որովհետև նա իր մէջ չէ պարունակում ցուցմունքներ արդարադատութեան մինիստրի գործողութիւնների մասին։

Ներքին գործերի մինիստրի օգնական ժանդարմների շէֆ գեներալ-մայոր Կուրլօվը մատնանշում է, որ բանւորական պրօֆեսիօնալ միութիւնները հալածելու առիթով ուղղված հարցապնդումը բաւականաչափ ոչ իրաւաբանական, ոչ էլ գործնական փաստեր է պարունակում ներկայացնելու համար։ (Հ. Գ.)

(Կը շարունակվի)

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—

Ա. Սալուխանեան նուիրել է 25 րուբլի, հանգուցեալի մի չքաւոր դասընկերուհու ուսման վարձ։

Վ. Մեհրաբեանից ստացանք 15 ր., յօգուտ Ազանայի որբերի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, պրօֆ. Մառը Թիֆլիս եղած ժամանակ հարց յարուցվեց հրաւիրել հայ-վրացական բանասիրութեան աշխատաւորների համագումար առաջիկայ 1910 թւականի յունիսին Թիֆլիսում։ Ընտրված է մի յատուկ նախապատրաստական մասնաժողով, որը և հոգում է թէ անհրաժեշտ պաշտօնական դիմումներ անելու և թէ ապագայ համագումարի համար անդամներ և զեկուցումներ գրաւելու։ Առաջիկայ կիրակի օր, նոյեմբերի 1-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին տեղի կունենայ համագումարին մասնակցել ցանկացողների մի ժողով Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան դահլիճում (Վելեամինովսկայա № 14)։

◆ Վաղը, ամսիս 31-ին, բժշկապետ Ա. Բարայեան-Բարայեվը Կովկասեան Կայսերական Բժշկական Ընկերութեան նիստում կարդալու է երկու զեկուցում՝ ա) Նոր լոյս տեսած իր «Եկեղեցական առողջարանութեան» մասին, բ) իր Փրանսերէն աշխատութեան մասին՝ կովկասեան հանքային ջրերին վերաբերեալ։

◆ Վաղը, Թիֆլիսի «Հասարակական կլուբում», մագիստրանտ Ն. Մ. Սպիլիօտին կը շարունակէ իր ռեֆերատի ընթերցումը՝ «Ժամանակակից ֆեմինիզմի ծագումը»։ Ռեֆերատից յետոյ տեղի կունենայ գրականերաժշտական բաժին Ն. Պօզօնայի և Ա. Դէկապրէլեվիչի մասնակցութեամբ։

◆ Թիֆլիսի օսմանեան ընդհ. հիւպատոս Շէվքիդ էֆենդի իր հիւանդութեան պատճառով պաշտօնից հրաժարվելով շուտով մեկնելու է այստեղից։ Նրա տեղ նշանակուէր հիւպատոս է նշանակվել արտաքին գործ. մինիստրութեան պաշտօնեաներից Ջաֆէր բէյ։ Ցաւալի է Շէվքիդ էֆենդու հեռանալը, որովհետև նա, մի վերին աստիճանի զարգացած անձնաւորութիւն, իր կարճատև պաշտօնավարութեան ժամանակ ընդհանուր համակրութիւն է գրաւել իր բարեսրտութեամբ և խելացի գործունէութեամբ։

◆ Նկատի առնելով անդրկովկասեան մուֆթիի միջնորդութիւնը յանուն քաղաքային վարչութեան՝ մի հողաբաժին յատկացնելու մահմէդական իգական դպրոցի համար, քաղ. վարչ. անդամ Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը նոյեմ. 28-ին քաղաքային երկրաչափի հետ միասին նայեց Արբուզնայա հրապարակը. այդտեղ կայ 2100 քառ. սաժէն քաղ. հողաբաժին։ Հնարաւոր է գտնված դպրոցի համար յատկացնել 900 քառ. սաժ. հողաբաժնի վերին մասում։

◆ Նուխուց «Кавказъ»-ի թղթակիցը գրում է, որ կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը այս տարվայ ամառը թոյլատրեց, համաձայն Գանձակի նահանգական քաղաքային գործերի ատեանի որոշման, ընդունել Նուխու քաղաքային հասարակական ինքնավարութեան ձայնաւորների թւում նաև ոչ քրիստոնեաներից (մահմէդականներից)։ Այժմ մի խումբ հայ-բնակիչներ, մինչև քաղաքային ընտրութիւնները, խնդրագիր են ներկայացրել երկրի գլխաւոր իշխանութեանը և խնդրում են քաղաքային դումայի ձայնաւորների կազմի համար թոյլ տալ ընտրել հաւասար թւով հայերի և թուրքերի։ Այս միջնորդութիւնը, ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, թողնված է անուշադիր՝ պատճառ բերելով տեղական պայմանները, մատնանշելով որ այդպիսի միջնորդութեանը բաւարարութիւն տալը կը խախտէ արդարութիւնը։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամ և քաղաքային քարտուղար Մ. Զաքարի ծառայութեան ժամանակը լրանում է 1910 թ-ի յունվարի 2-ին, որի պատճառով նոր ընտրութիւններ այդ պաշտօնների համար նշանակված են յունվարի 4-ին։

◆ «Рѣчь»-ի Պարիզի թղթակիցը հեռագրում է, որ մի քանի ամիս առաջ Բորդօյում ձերբակալված ուսանող Գամբաշիձէն ազատված է, որովհետև ռուսաց կառավարութեան ներկայացրած փաստաթղթերը ճանաչվել են պակասաւոր Գամբաշիձէին ռուսական կառավարութեանը յանձնելու համար։

◆ Այս օրերս Թիֆլիսում սպասվում են Բելգիայից մի խումբ ինժեներներ։ Նրանց գալստեան նպատակն է ծանօթանալ Կախէտիայի երկաթուղագծի կառուցման նախագծի հետ և պարզել տեղում այն հարցը, թէ արդեօք լայնանիւ երկաթուղու կառուցումը իսկապէ՞ս կը պահանջէ 12 միլիօն րուբլի։ Բարեյաջող դէպքում յիշեալ ինժեներները լիազօրված են բելգիական դրամատէրերի կողմից համաձայնութիւն կապել Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութեան հետ բէալիզացիա անելու ակցիաները այդ գիծը շինելու համար։ Ազնուականութիւնը իր հերթին այդ ձեռնարկութեան իրականացումը թեթևացնելու համար՝ համաձայնութիւն է կապում հողատէրերի հետ, որոնց կալուածքների միջով անցնելու է նախագծվող երկաթուղին, գրաւվելու հարկաւոր հողերի արժէքը վճարել ոչ թէ դրամով, այլ ակցիաներով, որին շատ հողատէրեր արդէն համաձայնութիւն են յայտնում։

◆ Սուխումի վիճակում խցանի և ձիթապտղի ծառեր տնկելու հարցը երկրագործութեան և հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարութիւնը վճռել է դրական մաքով։ Այդ նպատակով, ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգից՝ Սուխումի վիճակն ուղարկվելու են մինիստրութեան յատուկ պաշտօնեաներ արքունական հողի վրա յարմար տեղ որոնելու համար։

◆ Ախալցխայից գրում են. «Այսօր, նոյեմբերի 25-ին, Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական բաժնի վարչութիւնը հրաւիրել էր ընկեր. անդամներին ընդհանուր ժողովի, ընելու իր կազմած նախահաշիւը և մի անդամի առաջարկութիւնը՝ աղքատախնամ մասնախումբ ընտրելու մասին։ Ժողովին ներկայացան 80 անդամներից 4—5-ը, հետևաբար ժողովը չը կայացաւ և յետաձգվեց միւս կիրակի օրվան։ Նկատելի է դատապարտելի անտարբերութիւն հասարակութեան կողմից առհասարակ դէպի իր ազգային և հասարակական գործերը։ Երէցփոխական հաշիւները մնացին անվաւեր. նոր երէցփոխների ընտրութիւնները չը կայացան, եկեղեցապատկան գիւղերի հասարակութեան խնդիրները մնացին անուշադիր, որովհետև հրաւիրված կրկնակի ծխական ժողովներում չը յաճախեց որոշեալ թիւ ծխականների»։

◆ Նիժից գրում են մեզ, որ նոյեմ. 9-ին կարգադրութիւն եղաւ թոյլ տալ այդ գիւղին ընտրել իրանց տանուտէր և որ վերացվում է նահանգապետի կարգադրութեամբ այն պատիժը, որ ամբողջ 6 ամիս դրված էր գիւղի վրա։ Նշանակված էր, իբրև պատիժ, կառավարչական տանուտէր, որ 8 ստրաժնիկներով ապրում էր գիւղում, այս գիւղի ծախքով։ Միաձայն տանուտէր ընտրվեց Խաչի Անտօնեանցը, որին նշանակվեց տարեկան ռոճիկ 600 րուբլի։ Գիւղացիները համոզված են, որ նրա օրով խաղաղութիւնը կը տիրէ Նիժում։

◆ Եկատերինենֆելդից հաղորդում են մեզ ամսիս 26-ին. «Տեղիս հայ հասարակութիւնը, Եղիշէ քահ. Տէր-Գրիգորեանցի հետ միասին, Եկատերինենֆելդի հայ գերեզմա-

նշանակալից թուլութիւնը, չպարտկւող մեղսակցութիւնը և արդարութիւնը անողոքօրէն տեղը բերելու չկամութիւննին և անկարողութիւննին ծածկելու մտօք, անոնց այդ վարմունքը աւելի անորակելի կըլլայ, եթէ ոչ չափէն աւելի որակուած...։

Իսկ իրենց վերաբերմունքը դէպի կիլիկեան ջարդումշուր հայութեան մնացորդը։

Ջէվադ բէյը, Ադանայի կուսակալը, որուն վրայ այնքան յոյսեր դրուած էին աւերակները շինելու համար, անոր այդ երիտասարդ թիւրքը, լուսամիտ անձնաւորութիւնն է, որ անըմբռնելի անտարբերութեամբ մը եկած կը պահանջէ որ մահուանէ մազապուր ճողոպրած երկսեռ որբերը, կառավարական հաստատելի մեծ որբանոցին մէջ, հայերէն լեզուին տեղ՝ յանուն համերաշխութեան անշուշտ՝... թիւրքերէն պարտաւոր ըլլան սորվիլ։

Եւ ըսել, թէ Թիւրքիոյ մէջ ազատութիւն կը տիրէ և տառանձին ազգերու ուրոյն կեանքը կը յարգուի։

Եւ յետոյ ինչո՞վ զանազանել այլևս հայաջարդներուն բիրտ և արիւնուշտ ընթացքը՝ նոյնքան հայակուլ ազատական թիւրքիոյ վերջիշեալ վարմունքէն։ Կորուստը, ըլլայ այսպէս թէ այնպէս, միշտ կորուստ չէ՞ մեզ համար։

...Ու կը սպասենք՝ առանց վայրկեան մը իսկ օսմանեան համերգին մէջ մեր պարտուց և իրաւանց սահմաններէն դուրս ելլել խորհելու՝ որ մեր իբր հայ իրաւունքները նոյնպէս յարգուին։

Եւ մինչ այդ, մեր ամենամեծ ջանքը պէտք է կայանայ համախմբուիլ մեր ազգային իշխանութեան—պատրիարքարանի—շուրջը և, առանց ծայրայեղ պահանջներու, մեր արդէն ընդունուած, օրէնքով նուիրագործուած և չուրացուելիք հայրենական իրաւանց և առանձնաշնորհմանց ճանչցուելովը, այդ իշխանութիւնը իր ցարդ ինկած վիճակէն բարձրացնելով թիւրքահայութեան միակ արժանի ներկայացուցչութիւնը, միակ օրինաւոր ոյժը և համախմբումի կեդրոնը ընել։ Զոկելով հանդերձ իբր հայ և օսմանցի մեր դիրքը, ջանալ զանոնք հաշտեցնել օսմանեան ընդհանուր շահերուն հետ, որ ոչ հակասական են, ոչ դժուար և ոչ ալ անիրականանալի։ Աւելի երկուստեք շահերու պահանջն իսկ է, միայն թէ հասկնալ ուզեն և համբերեան քաղաքականութեամբ մը զայն չայլայլեն։

Ո՛չ, մենք օսմանեան համերգէն զատուիլ չենք ուզեր, եթէ մեզ ակամայ չը բռնադատեն. և ատիկա կը կրկնենք նոյն իսկ մեր շահերուն տեսակէտով։

Մեր դիմացիններուն ալ շահը այդպէս կը պահանջէ. ուստի հասկնանք այս փոխադարձ պէտքը և զօրացնենք մեզ իրար կապող շահերը արդարութեամբ, անկեղծութեամբ, իրաւայարգութեամբ և առանց յետին մտքերու պարզ և անկեղծ քաղաքականութեամբ մը։

Այս է միակ բնականը, կարելին, արդարը և տրամաբանականը։

Թող խորհին որ իրենց այժմերժ և միակողմանի սխալ ընթացքով արդէն դժգոհներու խումբ մը ստեղծած են, որք կրնան և կը սպառնան ծանր կացութեան մը դուռը հասցնել պետութիւնը։ Մէջերնին են անոր ալբանացիք, արաբները և մակեդոնացիք։

Մինչ մեր փափագն է, հայ մնալով հանդերձ, անկեղծ օսմանցիներ ըլլալ։

Զափազանցութիւ՞ն մըն է մեր այս պահանջը։

Միք. Նաթանեան

նատանը, հոգեհանգիստ կատարեց նորերս վախճանված Դարիա Ալեքսանդրովնա Մանթաշեանի մահվան առիթով։ Նոյն օրը ևեթ Եկատերինենֆելդի հայ հասարակութիւնը մի ցաւակցական հեռագիր ուղարկեց բարերար Ալեքսանդր Մանթաշեանին՝ յայտնելով իր խորին վիշտը Դարիա Ալեքսանդրովնայի մահվան մասին։

◆ Խոնաշէնակ գիւղից (Շուշու գաւ.) մեզ գրում են. «Վարանդայի 2-րդ մասի գործակալութեան շրջանում, գլխաւորապէս Խոնաշէնակ, Գիւնէյ Ճարտար, Գիւզէյ Ճարտար, Գիշի գիւղերում ջրի մեծ կարիք է զգացվում։ Վերոյիշեալ գիւղերը ջրերով աղքատ լինելով՝ հետևապէս աղքատ են նաև ջրաղացներով, որի պատճառով գիւղացիները մեծամեծ դժուարութիւնների են հանդիպում։ Մի բեռը ցորեն աղալու համար՝ ստիպված են լինում տասնեակ վերստերով ճանապարհ գնալ. գարնան վերջերին, մանաւանդ ամառվայ կէսին ջրաղացներում անեղ գցելու տեղ չի լինում. խեղճ գիւղացու որդին լաց է լինում հացի համար, իսկ նրա ցորենը ջրաղացներում շաբաթներով հերթի է սպասում։ Գիւնէյ Ճարտարում գոյութիւն ունի մի ալիւրահան մեքենայ, որը բանում է նաւթով և որի տէրերն են մի քանի ագրուկներ, որոնք տեսնելով ջրաղացների պակասութիւնը՝ անտանելի չափերով չհաղ (վարձ) են վերցնում։ Ցորենի թանգ ժամանակը ցորեն են վերցնում, իսկ էժան ժամանակը՝ փող, պուդին 15—20 կ.։ Գիւղացին ինչ անի. նա ամեն մի քայլափոխում զրկվում է [illegible] քրտինքով ձեռք բերածից»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Հոկտեմբերեանները հարցապնդում են ներկայացնում առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրին այն բանի առիթով, որ 1909 թւի մայիսին և սեպտեմբերին ահագին արժողութիւն ունեցող նաւթաբեր հողեր են տրվել եգերմէյստէր Մամոնտովին, կոմս Գոլենիշչէվ-Կուտուզովին, Տոլստոյին և Բախտամով ու Շիրնաց կովկասեան ընկերութեանը՝ խախտելով 1900 թւի մայիսի 14-ի Բարձրագոյն հաստատված ժամանակաւոր կանոնները և լեռնային կանոնադրութեան 587-դ յօդուածը, որով կարականապէս արգելվում է նաւթաբեր հողերը տալ միմիայն աճուրդով։

◆ Դումայի քահանաների կողմից առաջարկութիւններ են լինում քաղաքացիական ամուսնութիւն թոյլատրելու հարցի առիթով։ Նրանց կարծիքով, սինոդը երբէք չի թոյլատրի այդպիսի ամուսնութիւններ, եթէ մինչև անգամ կառավարութիւնը համաձայնվի մի այդպիսի նախագծի հետ։ Սինոդը կը բանադրէ նրանց, որոնք կը խախտեն ուղղափառ ամուսնութեան հիմքերը։

◆ Ռուս լրագիրները բազմաթիւ համակրական յօդուածներ են նուիրում հռչակաւոր մատենագիր, գիտնական և հրապարակախօս Ն. Գ. Չերնիշևսկու յիշատակին, որի մահվան 20-ամեակը լրացաւ ամսիս 17-ին։

Երևելի հրապարակախօսի յիշատակին է նուիրված եղել և Պետերբուրգի գրական ակումբի վերջին բազմամարդ երեկոյթը, ուր յայտնի վտարանդի Կուդրին-Ռուսանովը կարդացել է մի փայլուն հաղորդագրութիւն Չերնիշևսկու կեանքի և գործունէութեան մասին։

Ռուս մատենագրի մասին մօտ օրերս լոյս են տեսել բազմաթիւ լուրջ աշխատութիւններ։ Այդպէս՝ հռչակաւոր Գ. Պլեխանովը հրատարակել է մի ստուար հատոր ամբողջովին նրան նուիրված։ Իւ. Ստեկլովը լոյս է ընծայել մի աշխատութիւն, որը սոց.-դեմօկրատական տեսակէտից քննում է հանգուցեալ հրապարակախօս-տնտեսագէտի աշխարհահայեացքը։ Մ. Անտոնովը մի մեծ հատորում աշխատում է բնորոշել Չերնիշևսկու աշխարհահայեացքը՝ փիլիսոփայական, կրիտիքական, տնտեսագիտական և այլ աշխատութիւններում։ Վերջապէս հանգուցեալի աւագ որդին, Մ. Ն. Չերնիշևսկին, որ լոյս էր ընծայել իր հօր ինքնուրոյն երկասիրութիւնները 10 հատորներով, հրատարակել է Չերնիշևսկու վերաբերեալ բոլոր գրուածքների ցուցակը։

◆ Պետական Դումայի ազգայնականների ֆրակցիան հոկտ. 23-ին ընդունելի համարեց չափաւոր աջակողմեանների և ազգայնականների մշակած միացեալ պրօգրամի նախագիծը, որ 13 կէտերից է բաղկացած։ Նախագծի էութիւնը, որը առայժմ գաղտնի է պահվում, հետևեալ հիմունքներն ունի.—Ռուսաստանը ռուսների համար է, Ռուսաց կայսրութիւնը անբաժան է, հրէաների իրաւունքների հաւասարեցումը մերժվում է, այլացեղ ազգութիւններով բնակեցված տեղերին տրվում են ինքնավարութեան իրաւունք ընդհանուր պետական շահերի պաշտպանութեան պայմաններով, մասնաւոր սեփականութեան անձեռնմխելիութիւնը, բոլոր աշխատաւորների ապահովագրութիւնը հիւանդութեան, այլանդակման և մահվան դէպքում։ Հողային հարցում—գաղթականական գործի բարւոքումը, պետ. հողեր տալը գիւղացիներին, հաւասարեցնել գիւղացիների իրաւունքները միացած ազգաբնակութեան իրաւունքների հետ. բարւոքել դատավարութիւնը, որքան կարելի է անկախ դարձնել դատարանը, բոլորի հաւասարութիւնը դատարանի առաջ և այլն. ինքնավարութեան չափ շուտ մտցնել ընդհանուր ուսումը՝ աշակերտների մէջ հայրենիքի սէրը զարգացնելու պայմանով։ (Р. В.)

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ախալցխա, 25 նոյեմբերի

Երէկ, ամսիս 24-ին, Ախալցխայի Դրամատիկ սիրողների ընկերութիւնը տուեց Կարապետեան դպրոցի դահլիճում մի ներկայացում, «Ոճրագործի ընտանիքը», հայոց դպրոցների չքաւոր աշակերտ-աշակերտուհիների օգտին։

Ներկայացումը սպասածից աւելի աջող անցաւ և հոգեկան մեծ բաւականութիւն պատճառեց հանդիսականներին։

Ն. Յովհաննիսեանը Կորրադոյի դերում և տ. Օ. Յովհաննիսեան Ռոզալիայի դերում, որպէս գեղարուեստի սիրահարներ, փայլում էին կատարելապէս. ընդհանուր անսամբլը պահպանեցին սիրողները և իրանց դերերը տարան բարեխղճաբար։ Դահլիճը լի էր յաճախող հասարակութիւնով և կարգապահութիւնը կատարեալ։ Զուտ արդիւնք 100 րուբլուց աւելի։ Գոհութեամբ պէտք է յիշատակել, որ մեր նոր ուսուցչական խումբը գիտէ պահպանել իր բարձրութիւնը, որին ենք պարտական ներկայացման ժամանակ օրինաւոր կարգապահութեան համար։ Յովհաննիսեան ամուսինները յատկապէս հրաւիրված են Դրամատիկ Ընկերութիւնից ամբողջ սէզօնի համար, որոնք ստանալու են ներկայացումների արդիւնքից որոշեալ տոկոս։ Ա.-Աս.

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Աշխատանքի և աշխատաւորի գաղափարը Աղա-Նեգրիի, Ց. Յակոբեանի և Շ. Կուրղինեանի բանաստեղծութիւնների մէջ», B. Lucifer-ի, Ն.-Նախիջևան, գինը 20 կոպ. (գրականական-քննադատական էտիւդ)։

I

Այս գրքոյկով հեղինակը, կամենալով ընթերցողին ծանօթացնել յիշեալ գրողների աշխատանքների հետ, Աղա-Նեգրիին անուանել է աշխատանքի երգիչ, Յակոբեանին՝ աշխատաւորի երգիչ, իսկ Կուրղինեանին «աշխատաւոր-ազատագրի երգիչ»։

Այնուհետև աւելի առաջ գնալով և կամենալով բնորոշել նրանց աշխարհահայեացքների դիագնօստիկան հասարակագիտական հողի վրա՝ Աղա-Նեգրիին համարում է «մանր բուրժուական մտածողութեան տէր» մի երգչուհի, Յակոբեանին «պրօլետարիատի երգիչ՝ գլխաւորապէս իր ագիտացիական ոճով, իսկ Կուրղինեանին աշխատաւոր պրօլետարիատի երգիչ՝ իր խիզախ, մարտական ոճով»։

Մենք երկար կանգ չենք առնի առաջին երկուսի նորագոյն գրականութեան մէջ ունեցած դերի և աշխարհահայեացքի վրա. կասենք միայն, որ սրանից դեռ 16 տարի առաջ, երբ դասակարգային կռիւը այնպիսի սուր կերպարանք չէր ստացած, եւրօպացի առաջնակարգ քննադատները, ինչպէս Բրանդէս, Գէյզէ և ուրիշները, Աղա-Նեգրիին տուել են իր իսկական, արժանաւոր տեղը։

Մէկի համար նա «սիրող, կալող և հալածող երգչուհի է», միւսի համար ուտօպիստ-սօցիալիստ, իսկ վերջերս էլ «Ժողովրդական համալսարան» անուան տակ լոյս տեսած մի գրքում յայտնի ռուս քննադատ պրիվատ-դօցենտ Ֆրիտչէ իր եւրօպական գրականութեան պատմութեան գրքի մէջ Աղա-Նեգրիի մասին ասում է. «Նրա լիրիքական բանաստեղծութիւնների մէջ դուք տեսնում էք պրօլետարական պօէզիայի էսքիզը»։

Այսպէս, ուրեմն, դեռ ոչ ոք յիշված քննադատներից սիրտ չարեց պնդելու, թէ Աղա-Նեգրին «մանր բուրժուական, կամ չափաւոր բիւրգերական մտածողութեամբ օժտված, զգայուն մի դեմօկրատ է, ինչպէս այդ յաւակնեց ասելու Լիւցիֆէր։

Եթէ ուշի ուշով հետևելու լինենք Աղա-Նեգրիին և ուզենանք հասկանալ, ըմբռնել նրան, անկասկած կը գանք այն եզրակացութեան, որ Աղա-Նեգրին իր երգերի մէջ անպայման հաւատում է, որ կեանքը մի գեղեցիկ օր մեզ պիտի տանի դէպի հանուր աշխատանքի թագաւորութիւն, այնուհետև հանուր արդարութեան և վերջապէս դէպի հանրամարդկային խաղաղութեան թագաւորութիւն։

Ու վստահ պիտի ասենք, որ Աղա-Նեգրիի պօէզիայի մէջ տիրող տարրը մարտնչող տրամադրութիւնն է, ներշնչված հաւատի յաղթանակով։ Աղա-Նեգրիին տալ մի այնպիսի գնահատութիւն, ինչպէս թոյլ տուեց անել Լիւցիֆէր, այդ պէտք է վերագրել քննադատի սխալ ըմբռնողականութեան։

Գալով Ց. Յակոբեանին, մենք նոյնպէս կանգ չենք առնի նրա հասարակագիտական աշխարհահայեացքի վրա և, չը նայած որ ինքը քննադատը մի տեղ նրան անուանում է «պրօլետարիատի բանաստեղծ իդէօլոգ», մի այլ տեղ նրա հրապարակախօսը, մի ուրիշ տեղ էլ շեշտում է, որ Յակոբեան մարտնչող բանակի դասակարգային «իղձերի, նրա քաղաքական ձգտումների բանաստեղծական ձևերով արտայայտութիւն տուողն է» (երես 24), այնուամենայնիւ չէ գտնում ամբողջ «Աշխատանքի երգեր» գրքոյկի մէջ որոնել միայն երկու ոտանաւոր («Ամբոխն իմ աշխարհը» և «Բուրժուաներին») և նրանց մէջ «գաղափարական թիւրիմացութիւններ, կամ անճշտողականութեան շեշտեր պրպտել»։

Ստորև մենք կը տեսնենք, թէ որքան ճիշդ է ըմբռնել քննադատը Յակոբեանին, կամ որչափ անաչառ վերաբերվել դէպի վերջինս գաղափարային թիւրիմացութիւններ որոնելու մէջ, առ այժմ մեր առելիքը Շ. Կուրղինեանին է վերաբերում, որին յատկացնում է այն անունները, ինչ և Յակոբեանին։

II

Որքան աչառ և պեղանտ է վերաբերվել Լիւցիֆէրը դէպի Աղա-Նեգրին և Յակոբեանը, այնքան կողմնապահ և ներողամիտ է գտնվել դէպի Կուրղինեանը. եթէ այդպէս չը լինէր, նա Կուրղինեանին Աղա-Նեգրիից բարձր չէր համարի, կամ չէր շռայլի այնպիսի անուններ, որից գուցէ գոհ չը մնար ինքը Կուրղինեան։

Բարձրացնել մէկին մինչև օլիմպիական բարձրութեան, որ այնտեղից հեշտութեամբ պիտի գլորվի, կամ մէկին վերագրել նրա չունեցած աշխարհահայեացքը դիտաւորեալ կերպով՝ այդ կը նշանակէ արջի ծառայութիւն մատուցանել իր ֆավօրիտին։

Լիւցիֆէրը Շ. Կուրղինեանին համարում է «կազմակերպված, գիտակից ու մարտնչող պրօլետարիատի հրապարակախօս, գաղափարախօսը»։

Այդ մի խոշոր, աղաղակող թիւրիմացութիւն է, որի երևան հանելը անաչառ և լուրջ քննադատութեան պարտականութիւնը պիտի լինի։

Եւ մենք գալիս ենք բացարձակապէս պնդելու, որ Կուրղինեան ոչ թէ «գիտակից, կազմակերպված և մարտնչող պրօլետարիատի երգչուհին է», այլ սոսկ ազգայնական և ազգասիրական հովերով, երբեմն, վարանող պեսսիմիզմով տարված մի երգչուհի է, որի համար նոյնիսկ պարզ չէ իր սեփական աշխարհահայեացքի, իր պաշտամունքի ինչ լինելը, որը նոյնիսկ չունի որոշ դրօշակ, որոշ իդէալ։

Խօսենք փաստերով ու տեսնենք, թէ ինչը մէջ է կայանում մեր «գիտակից, մարտնչող պրօլետարիատի գաղափարախօս երգչուհու» հասարակագիտական հողի վրա ունեցած աշխարհահայեացքն ու գրական արժէքը։

Դիմելով «բլբուլին» (երես 7) նա ասում է.

Երգէ՛նք, աղբէր, ցաւը երգենք՝
Դու քո մնած ա՛լ վարդի,
Երգէ՛նք, աղբէր, ցաւը երգենք
Ես՝ իմ աւեր վաթանի։ (Բոլոր ընդգծումները մերն են լինելու)։

Եւ այս վարիանտը հինգ անանուն ոտանաւորի մէջ կրկնվում է երկու անգամ։

Նոյն «պրօլետարիատի երգչուհին» «Երազ» ոտանաւորի մէջ (երես 22) ասում է.

Թուայ սրարշաւ հե՛ ի հե ես վեր,
Վաթան, քեզ համար... և այլն։

«Աշնան երգերից» ոտանաւորի մէջ (երես 54) Կուրղինեան կռունկներին դիմելով հարցնում է.

Ա՜յ կռունկներ խապար չունէ՞ք
Իմ սիրունիկ աշխարհէն,
Ղարիբ սրտիս բարև չունէ՞ք
Իմ չարչարված քոյրերէն...
Ես էլ մի օր ճամբայ ընկայ,
Անցայ դաշտեր, սար ու ծով,
Ղարիբ-ղուրբաթ երկիր եկայ՝
Սիրտս լիքը յոյսերով...
Բայց իմ երկրի սաստ կարօտից
Զօրցան բողբոջ յոյսերս,
Ա՜խ, կռունկներ, էն սև օրից
Լալկան դարձան աչերս։
Երնէ՜կ ձեզի. մի օր կրկին
Ետ կը դառնաք շարքերով,
Մենակ-ղարիբ ես կը մնամ
Հայրենիքիս կարօտով։

Եւ այս «վաթանն ու հայրենիքի կարօտը ղարիբի լալկան դարձած աչերով» երգում է «գիտակից, մարտնչող բանակի երգչուհին» զանազան վարիանտներով, զանազան ոտանաւորներում, իսկ Լիւցիֆէրը ոչ մի գաղափարային թիւրիմացութիւն չէ տեսնում նրանց մէջ. մի՞թէ պրօլետարիատը հայրենիք ունի. ո՞չ ապաքէն նրա հայրենիքը աշխարհն է։

Այնուհետև յիշատակեմ աւելի լաւերից։ «Չը կայ Ալագեազ» ոտանաւորում նա երգում է (երես 45).

Դարդերի քամին ինձ քշեց հիւսիս,
Հեղեղն արցունքի թեւերս տարաւ.
Չը կա՜յ Ալագեազ, չը կա՜յ ծեր Մասիս
Թօշնում է սիրտս կարօտով ծարաւ։
Այս տափակ երկրում, անյայտ փեշերով
Մի մամռոտ ժայռի կտոր չը տեսայ,
Ղարիպ գլուխս հանգչէր գիշերով,
Ես հարս լինէի՝ ինքն ինձ փեսայ։
. . . . .

և վերջացնում է՝

Չը կա՜յ Ալագեազ, չը կա՜յ ծեր Մասիս,
Հուր երազներիս ցոլքերը մարաւ...

Այս էլ ձեզ «գիտակից, կազմակերպված պրօլետարիատի երգչուհի» համարվածը Ալագեազ-Մասիսի կարօտը քաշելիս, իսկ տափակ, անծայր փեշերով երկիրը, որ տափարակ Ռուսաստանն է ակնարկում, նրա համար օտար է, իրան էլ ղարիբ է զգում այնտեղ, որովհետև իր հայրենիքը Ալագեազն ու Մասիսն է միայն։ Դէ, ասացէք, սրանից էլ աւելի թունդ ու թթու ազգասէր։ Դուք դեռ տեսէք, թէ ինչ սոսկալի թիւրիմացութեան զոհ է դարձած «պրօլետարիատի երգչուհի» համարվածը «Թշուառ ժողովուրդ» ոտանաւորի մէջ (երես 56).

Թշուառ ժողովուրդ... մոլեռանդ գերի
Փառք, խաբված, անյայտ ոյժերի,
Որ այսպէս թափով խոնարհվել գիտես,
Խաչ ու մասունքի զօրութեան առաջ։

Այս էլ ձեզ տիրացուական զգեստում թաքնված սօցիալիստը, որ վայնասունով «խաչ ու մասունքային» հոգեբանութիւն է գտնում «կազմակերպված և գիտակից պրօլետարիատի մէջ»։

Մեր պրօլետարիատի մարտնչող, խիզախ ոճով երգող Կուրղինեանը այսպիսի գոհարներ էլ տալ գիտէ «Մի գիշեր» ոտանաւորում (երես 58).

Ես անյոյս մինչև լոյս նստեցի
Լերկ ու մերկ ժայռերի գագաթին,
Քեզ, Մանթաշ, սրտամաշ գիտեցի,
Տեսայ քեզ ցաւակէզ, սև մթին։
. . . . .
Կարկամած Արագած վերևից
Ախ կուլար միտալար ու տրտում
Իր բոլոր հին ու նոր ցաւերից։

Այս էլ ձեզ ապոֆէօզը նացիոնալիստի լալկանութեան «մարտնչող բանակի» երգչուհու կողմից։

Չէ՞ք գտնում, արդեօք, որ այստեղ լալկան ազգային երգչուհուն նացիօնալիստ քննադատը մետամորֆօզայի է ուզում ենթարկել։

«Своя своего познаша»—ասում է սլաւօնական առածը։

Այս և սրանց պէս կուրիօզներ «Արշալոյսի զօղանջներում» որքան կուզէք, որոնք գալիս են ապացուցանելու մեր գնահատումը ընդգծած յօդուածիս սկզբում։

Էլի՞ օրինակներ կուզէք. կարդացէք «Փարվանայ իգիշերներից» (երես 31).

Ծիծեռնում է ու նազելով
Կորչում է Փարվանան...
Անցած փառքի երգն է երգում
Քաջի մահը անմեռնալոն։

Փարվանայի եղերքին՝ պրօլետարիատի մահ... ու վերջացնում է «ապրած փառքի լուռ մեղեդին հոգուս կը տայ արձագանք». ազգասէր երգչուհին «ապրած ու անցած փառքի մեղեդիներով» է օրօրվում... Եւ այսպիսի աղաղակող վայր ի վերոյ արտայայտութիւնները վրիպել են քննադատի «պրպտող» դիտողութիւններից։

(Վերջը միւս անգամ)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 29 նոյեմբերի

Շուլաւերից բացակայութեանս պատճառով, այսօր գալով Թիֆլիս և իմանալով իմ յարգելի հայրենակից Ռոստոմ Մարտիրոսեանի սիրելի դստեր Մարգարիտի մահը, ծաղկեպսակի փոխարէն խնդրեմ ստացէք 15 րուբլի յօգուտ Ադամեան որբերի։ Համոզված եմ, որ յարգելի տ. Հայկանոյշ Մարտիրոսեանը քաջութեամբ կը տանի այդ ծանր վիշտը, բարոյապէս մխիթարվելով այն բազմաթիւ որբերով, որոնց սնուցանելն ու կրթելը միշտ մօտ են եղել տիկնոջ սրտին, որոնց նա երբէք չէ խնայել իր մայրական հոգատարութիւնը։

Վ. Մեհրաբեան

Ցարսկիէ-Կոլօդցի, 21 նոյեմբերի

Հոգաբարձութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ Ա. Մկրտումեանի, Խ. Բարսամեանի, Ն. Խաչումեանի և Լ. Ամեանցի միջոցով Թիֆլիսի վաճառականների մէջ հանգանակած 290 ր.՝ յօգուտ Ցարսկիէ-Կոլօդցիի հայոց նորաբաց դպրոցի։

Նուիրատուներն են. Ընկ. Ա. և Տ. Աֆրիկեաններ՝ 50 ր., եղբարք Եարղուլեանցներ՝ 20 ր., Զավչանիձէ և Գվլէշեանի՝ 20 րուբ., Գրիգոր Ռեվազեանց՝ 25 ր., եղբարք Աբրահամեաններ՝ 20 ր., Ալ. Բերեանց՝ 5 ր., Արշ. Սիմոնեան՝ 10 ր., ոմն՝ 50 ր., Իս. Վարդանեան՝ 15 ր., Ս. Գուլեանց՝ 10 ր., եղբարք Մելիք-Մարութեանցներ՝ 20 ր., Կիրակոսեան և Օհանեան՝ 20 ր., եղբարք Մէյլանեանցներ՝ 25 րուբլի։

Վերոյիշեալ նուիրատու պարոններին հոգաբարձութիւնս յայտնում է խորին շնորհակալութիւն։

Հոգաբարձուներ՝ Միք. Տէր-Բարթուղիմէոսեան, Ստ. Ամեանց, Նիկ. Խեչումեանց

Շուլավէր, 27 նոյեմբերի

«Մշակում» կարդալով ուսանող Յովսէփ Տէր-Վարդանեանի գրածը Սուրէն Երզընկեանի շահատակութեան մասին, ես սպասում էի վերջինի հերքումին։ Եւ ահա «Հովիւ» № 39-ը ձեռքս ընկաւ, որի մէջ խմբագրական պատասխանում գտայ, օրինաւոր հերքման տեղ, միայն անվայել հայհոյանք, այն էլ «Մշակի» և Հ. Առաքելեանի հասցէին։ Ես չեմ հասկանում ինչ կապ և առնչութիւն ունեն «Մշակը» և Հ. Առաքելեանը յարուցված խնդրի հետ։ Ուսանողը մեղադրում է ընկեր ուսանողին 87 ֆրանկի գրքեր շահագործելու մէջ՝ վերցված Ժընևի մի գրավաճառանոցից երաշխաւորութեամբ։ Այստեղ ինչ գործ ունեն Գրիգոր Արծրունի, Հ. Առաքելեան և այլն։ Փաստը մնում է փաստ։ Հայհոյանքը հերքում չէ։

Հրապարակով էլ բողոքում եմ, որ այդպիսի անազնիւ արարքներ չը յանդգնեն անուանարկել այն մարդկանց, որոնք իրանց մաքուր գաղափարականութեամբ շատ բարձր են կանգնած, այնքան բարձր, որ դէպի նրանց՝ մութ անկիւններից շպրտված հայհոյանքների ցեխը չէ կարող հասնել։

Վերջապէս պէտք է քաշվել տպագրական խօսքի վեհութիւնից։ Ընթերցող

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՌԻՒ ԹՈՔԱԽՏԻ ԴԷՄ

Այն ժամանակ, երբ մեզ մօտ Ռուսաստանում, այն էլ ամենամեծ կենտրոններում, ծուլութեամբ և դժուարութեամբ է իրականութիւն գտնում մասնաւոր մարդկանց ձեռքով կամ հասարակական կազմակերպութիւնների նախաձեռնութեամբ որևէ համեստ նախագիծ թոքախտի դէմ կռուելու մասին, թոքախտի, որից մեզ մօտ մեռնում են հարիւր հազարաւոր մարդիկ տարեկան,—նոր աշխարհի բնակիչները այդ ասպարիզում երևան են հանում հսկայական եռանդ։

Լայն կերպով կազմակերպված է կռիւը թոքախտի դէմ նոյնպէս Ֆրանսիայում և Անգլիայում, որոնք ոչ մի միջոց չեն խնայում. սակայն ամերիկացիների հսկայական ձեռնարկութիւնների առաջ մարդ ապշում է։

Թոքախտը մարդկութեան սոսկալի պատուհասն է։ Միմիայն Նիւ-Եօրկում նա ամեն տարի զոհ է տանում 200,000 հոգու, իսկ թոքախտով վարակվողների թիւը հասնում է միլիոնի։

Վաշինգտոնի կառավարութիւնը այս տարի յատկացրեց աւելի քան 25 միլիոն ֆրանկ, իսկ զանազան նահանգների քաղաքային ինքնավարութիւնները զանազան սանիտարական միութիւնների և կոմիտէների հետ ի յաւելումն առաջին թւի միացրին ընդամենը մօտ 15 միլիոն։ Այս ամբողջ հսկայական գումարը յատկապէս գործադրվելու է թոքախտաւորների համար սանատօրիաներ հաստատելու։

Լաւագոյն կերպով կահաւորված սանատօրիաներ արդէն գոյութիւն ունեն 27 նահանգներում։

Մասնաւոր կազմակերպութիւնները, պէտք է ճշմարտին ասել, յետ չեն մնում մարդասիրական գործերի համար գումարներ յատկացնելու մէջ։

Այսպէս՝ «Ամերիկայի առաջադիմական կանանց միութիւնը», որ ունի միլիոնից աւելի անդամներ, ձեռնարկել է արդէն մի ամբողջ քաղաքի կառուցման 450 հեկտար հողի վրա Կոլորադօ հանքային աղբիւրների մօտ։ Իսկ աշխատանքի ֆեդերացիայի անդամները համաձայնել են ամեն ամիս նոյն նպատակով տալ 25-ական սան. ամսական։

Սոսկալի հիւանդութեան կռուում ակտիվ մասնակցութիւն են ցոյց տալիս Միացեալ Նահանգներում մեծ ֆաբրիկաների և գործարանների տէրերը։ Նորչեստերում, օրինակ, 28 ֆաբրիկաներ, ուր աշխատում են 19,000 բանուորներ, համաձայնել են իրանց վրա վերցնել սանատօրիաների ծառայողների պահպանութեան բոլոր ծախքերը։

Անմասնակից չեն և իրանք բանուորները։ Գարֆօրդում 10,000 բանուորներ բաւական խոշոր գումար են յետ ձգում իրանց ռոճիկներից այն ֆոնդի համար, որ գործադրվելու է հիւանդ բանուորների վրա։

Այդ տեսակ խնամքի, հոգատարութեան հետևանքն էլ լաւ եղաւ։ Այդ հիւանդութեան զոհերի թիւը սկսում է պակասել։

(«Р. У.»)

ՉԵԶԱՐԷ ԼՈՄԲՐՕԶՕ

Ինչպէս հաղորդվեց «Մշակում», նորերս վախճանվեց իտալացի հռչակաւոր գիտնական Լոմբրօզօ։ Նրա անունը յայտնի էր ոչ միայն իր հայրենիքում, այլ և իր հայրենիքից դուրս ոչ միայն հոգեբանների և իրաւաբանների, այլ և հասարակութեան ընդարձակ շրջանի մէջ։

Լոմբրօզօ ծնվեց 1836 թւին իտալական հրէական ընտանիքում, Վենետիկում։ Երիտասարդութեան ժամանակ նա մասնակցեց իտալական ազատարար շարժմանը, բանտ նստեց, գտնվում էր իտալական զօրքի շարքերում 1859—60 թւերի պատերազմում։

Իր կրթութեամբ Լոմբրօզօն բժիշկ էր և իր մասնագիտութիւնն ընտրեց պսիխիատրիան։ XIX դարի 60-ական թւականներին նա հոգեկան հիւանդութիւնների դասընթացքն էր կարդում Պավիայի համալսարանում, կատարելով և խելագարների բուժարանի դիրեկտօրի պաշտօնը։

Լոմբրօզօյի առաջին գրուածքները, որոնք ուշադրութիւն հրաւիրեցին նրա վրա, վերաբերում էին կրետինիզմի ուսումնասիրութեանը։ Մանաւանդ մեծ աղմուկ հանեց Լոմբրօզօյի գրուածքը հանճարեղութեան և խելագարութեան մասին, ուր մէջ նա ջանում էր հաստատել մարդու այդ երկու հոգեկան դրութիւնների նմանութիւնը։ Գիտական տեսակէտից աւելի մեծ նշանակութիւն ունէին նրա գրուածքները քրէական մարդաբանութեան վերաբերմամբ, որ վերաբերում էր 70-ական թւականներին։

Այստեղ նա առաջին անգամ յայտնեց իր հայեացքը յանցանքի վրա, որպէս հետևանք յանցաւորի ժառանգական բնածին ֆիզիքական և հոգեբանական յատկութիւնների։ Որպէս ինքը թէօրիան, նոյնպէս և նրանից բղխող գործնական հետևանքները մի ամբողջ գրականութիւն ստեղծեցին։

Իր քրէական մարդաբանութեան վերջին հատորի մէջ, ուր Լոմբրօզօն աշխատում է իր հայեացքները մի սիստեմի վերածել, նա մեծ նշանակութիւն է տալիս յանցաւորութեան սօցիալական ֆակտօրներին, որ նա առաջ անտես էր անում։ Դրա համեմատ էլ փոխվեց Լոմբրօզօյի հայեացքը հասարակութեան սօցիալական-քաղաքական պայմանները բարւոքելու մասին յանցաւորութեան դէմ կռուելու համար, և նա սկսեց մեծ նշանակութիւն տալ սօցիալական ռեֆորմներին։

Որպէս գիտնական՝ Լոմբրօզօն աչքի էր ընկնում իր խորը գիտական անշահասիրութեամբ և համարձակ պաշտպանում էր այն, ինչ նա արդար էր ճանաչում։ Նա ոչ մի

եղբակացութիւնից չէր վախենում, եթէ ճիշդ էր թւում նրան այդ։ Նա արիութիւն ունէր և խոստովանելու իր գիտական սխալները, երբ համոզվում էր, որ նրա թէօրիան հակասում է փաստերին։

Ինչպէս էլ վերաբերվէին Լօմբրօզօյի վարդապետութիւններին, պէտք է խոստովանել, որ նա մացրեց կեանք և շարժում գիտութեան մի անագին շրջանի մէջ, ցոյց տուեց նոր մեթօդներ, նոր ճանապարհներ։ Իսկ դա գիտութեան զարգացման համար համարեա նոյնքան նշանակութիւն ունի, որպէս և նոր ճշմարտութիւնները։ («Р.»)

ՀԱԿԱՌԱԶՄԱԿԱՆ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐ ՃԱՊՕ-ՆԻԱՅՈՒՄ

Ճապօնիայում սկսվում է շարժում ընդդէմ այն միլիտարիստական ոգու, որը անկասկած լայնացրեց պետութեան սահմանները, դասելով երկիրը մեծ պետութիւնների շարքում, բայց որը միևնոյն ժամանակ առաջ բերաւ ծանր տնտեսական քայքայում։ Եւ քանի որ գանձարանի եկամուտները կլանում էին զինուորական-նաւատորմային ծախսերը, անհրաժեշտ եղաւ աւելացնել հարկերը, ստեղծել նորանոր մօնօպօլիաներ, ու դարձեալ փող չէր հերիք անում կուլտուրական-հասարակական անյետաձգելի կարիքների համար։ Ժողովրդի ռազմական հայրենասիրութիւնը սակայն մինչև օրս այնքան զօրեղ էր, որ անհնարին էր բողոքել ստեղծված դրութեան դէմ։

Բայց վերջին պատերազմի հետևանք խոր տնտեսական ճգնաժամը ստիպեց շատերին խելքի գալ և հարկադրեց, ըստ երևոյթին և նոր կաբինետին, քչացնել զինուորական ծախսերը այն չափով, որ նրանք համապատասխանեն երկրի դրութեանը։ Կառավարութիւնը հրաժարվեց մի շարք ծրագրած ծախսերից. նախկին պրեմիեր-մինիստր Կացուրայի ծրագրած՝ զօրաբանակի աւելացումը 6 տարվայ միջոցից երկարացվեց յընթացս 10 տարվայ, որ նշանաւոր չափով թեթևացրեց բիւջէն։ Ցամենայն դէպս մօտակայ տարիները չեն նախատեսվում զինուորական փոխառութիւններ։ Ի հարկէ տիրող դասակարգերը դժուար են համաձայնվում այս տնտեսութեան հետ, որ նրանց կարծիքով վնասում է «ազգայնական ոգուն»։ Բայց ամենից շատ տուժողները՝ բանուոր դասակարգերը՝ պաշտպանում են կառավարութեանը։ Շատ ինտելիգենտ ույժեր ընդհանուր և ընկերական տեսակէտից պաշտպանում են այս հայեցակէտը, և Ճապօնիայում արդէն երևում են պացիֆիզմի (խաղաղասիրութեան) նշոյլներ։

Միլիտարիզմի, ծայրայեղ սպառազինման, վերջին նեցուկը մօտ է փլվելու։

(«Запросы Жизни»)

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օրվայ ընթացքում խօլերայով հիւանդացան 3, մեռնողներ չը կան։ Հիւանդների թիւն է 159։

Տաւրիկեան նահանգը և Սէվաստօպօլի քաղաքապետութիւնը յայտարարված են խօլերայից ապառնական։

«Տրիստան և Իզօլդայի» վերջին ներկայացման ժամանակ Մարինսկի թատրոնում տենօր Անդրէեվ 2-դը սրով ծանր վիրաւորեց պատահմամբ բարիտօն Սմիրնօվին։

Դիմիտր Ռօստօվսկի լուսաւորչի մահվան 200-ամեակի առիթով մայրաքաղաքի բոլոր եկեղեցիներում կատարվեցին գոհաբանական մաղթանքներ։ Այդ մասին հաղորդում են նաև Ռուսաստանի շատ քաղաքներից։

ԽԱՐԿՕՎ։ Ֆինանսների մինիստրը մեկնեց Ռուսաստան,

ՑԱՐԻՑԻՆ։ Դուման որոշեց միջնորդել թոյլատրելու քաղաքին 3,500,000 րուբլու օբլիգացիօն փոխառութիւն կնքել քաղաքային շէնքեր և կոյուղի կառուցանելու համար։

ՄՕՍԿՎԱ։ Գտնվեց գաղտնի տպարան։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթևեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ պօստատար գնացքը 11 ժ. 40 ր. գիշեր., Գանձակ է հասնում 6 ժ. առաւօտ., Եւլախ՝ 8 ժ. 9 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 12 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 45 ր. ցերեկ., Բագու՝ 6 ժ. 9 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացք № 6՝ 8 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 2 ժ. 32 ր. գիշեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 41 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 9 ժ. 12 ր. ցերեկ., Բագու՝ 2 ժ. 10 ր. ցերեկ.։ Խառն գնացք չորրորդ կարգի վագօններով, միայն ըստ հարկի կարեւորութեան, 7 ժ. 3 ր. առ., Բագու է հասնում 11 ժ. 43 ր. կէսօրվայ։ Առագացված գնացք № 12՝ 10 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 13 ր. գիշեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 8 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ՝ 10 ժ. 32 ր. ցեր., Բալաջարի՝ 1 ժ. 45 ր. կէսօր., Բագու՝ 2 ժ. 20 ր. ցերեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար 1 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 12 ժ. 21 ր. ցեր., Էջմիածին կայարան՝ 5 ժ. 30 ր. եր., Նախիջևան՝ 11 ժ. 30 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 4 ր. գիշ.։ Մարդատար ապրանք.՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 16 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 46 ր. առ., Ուլուխանլու՝ 9 ժ. 16 ր., Երևան՝ 10 ժ. 14 ր. առ., որից գէնը այլ ևս չէ գնում։ Խառն գնացք չորրորդ կարգի վագօններով՝ ըստ հարկի կարևորութեան՝ 5 ժ. 8 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ՝ 6 ժ. 56 ր. առ., որից գէնը այլ ևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 7՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 9 ժ. 42 ր. առ.։ Պօստային՝ 9 ժ. 42 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 11 ժ. 48 ր. առ.։ Մարդատար № 5՝ 1 ժ. գիշ., Բաթում է հասնում 2 ժ. 8 ր. ց.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար գնացքը 8 ժ. 42 ր. առաւ., մարդատար № 5՝ 12 ժ. 11 ր. գիշ., Առագացված № 11՝ 10 ժ. 47 ր. առ.։ Վերջին գնացքը չէ գնում Բաքում։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6՝ 7 ժ. 21 ր. երեկ., պօստային՝ 10 ժ. 40 ր. երեկ., մարդատար № 8՝ 12 ժ. 17 ր. կէսօրին։ Վերջին գնացքը Բագու չէ գնում։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար 6 ժամ 19 ր. առ., մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 44 ր. երեկոյեան։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ խառն գնացք 4-րդ կարգի վագօններով՝ 4 ժ. 48 ր. գիշերվայ։

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Հիւանդանոց

Մշտական մահճակալներով

Թիֆլիս, Միխայլօվսկի պր., Միքայէլեան հիւ. դիմաց, 59, տել. 1026

Հիւանդների ընդունելութիւն.

ՄԻՔ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը, միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւ.։
Ն. Ա. ԱԹԵՆԵԱՆՑ—ցեր. ժ. 1—2-ը, ականջի, քթի և կոկորդի հիւանդութիւններ։
Վ. Վ. ՎՆՈՒԿՕՎ—ցեր. ժ. 1—2-ը, վիրաբուժական հիւանդութիւններ։
Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը, ջղային և ներքին հիւանդութիւններ։
Մ. Պ. ԿԻՄՕՆՏ—առ. ժ. 11—12-ը վիրաբուժական հիւանդութիւններ։
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—առ. ժամը 10—11-ը ներքին և երեխաների հիւանդութիւններ։
Լ. Մ. ՄՕՆԻՆ—ցեր. ժ. 1—2-ը, կանանց հիւանդ. և մանկաբարձ.։
Ա. Դ. ԿԱԼՄԸԿՕՎՕ-ՎՆՈՒԿՕՎԱ—ցերեկ. 2—3 ժամը, կանանց հիւանդութիւններ։

Բժշկութիւն էլեքտրականութեամբ, մասսաժով և հիպնօզով։ Միկրօսկօպիական, բակտերիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ։ Ծաղկի պատուաստումն։ Ծծմայրերի քննութիւն։ Վճարը խորհրդի համար 50 կ.։ Օպերացիաները և համախորհուրդները ըստ համաձայնութեան։ Հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է թէ ընդհանուր և թէ առանձին սենեակներից

(կ. ե. ու.) 236. 100—56

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Յ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ—ատամնաբոյժ—$8\frac{1}{2}$—$11\frac{1}{2}$ ժ., պլոմբներ և արհեստական ատամներ։
Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—$9\frac{1}{2}$—11 ժ. աչքի, ներքին և ներարգային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու. վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ,
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ն. Վ. ԱԼԲՐԵԽՏ—$1\frac{1}{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԷԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1\frac{1}{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

ԻՐԻԿՈՒՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԷԼ—6—$6\frac{1}{2}$ ժ մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ!

200 րուբ. արժեցող ոսկէ ժամացոյցի փոխարէն մենք առաջարկում ենք «ՍԵՑԵՍԻԱ» ժամացոյցը, որը իր ձևով և շքեղութեամբ պակաս չէ ոսկէ ժամացոյցից։ Ժամացոյցը տափակ ձևի է, արծաթէ րուբլու հաստութեան, ամերիկական նորաձև ոսկուց, որը երբէք չէ կորցնում իր նախկին տեսքը, օրիգինալ ծաղկանկարով (տես նկարը)։ «ՍԵՑԵՍԻԱ» ժամաց. տարբերվում է իր ուղիղ ընթացքով և առանձնապէս գեղանկարված տեսքով։ Ընթացքը քարերով, լարումը 40 ժամը մի անգամ։ Գինը 3 ր. 75 կ., 2 հատը 7 ր.։ Այդ ձևի կանացի ժամաց. 4 ր. 75 կ.։ ՁՐԻ ուղարկվում է գեղեցիկ շղթայ՝ նոր ոսկուց, բրէլօկով և այծեմաշկի քսակ ժամաց. համար։ Ժամաց. ուղարկվում է մինչև բօլէնները սուտղելուց յետոյ, 6 տարվայ երաշխաւորութեամբ, վերադիր վճարով՝ առանց կանխավճարի։ Մինչև 2 հատի ճանապարհածախսը 40 կ. (Սիբիր 75 կ.)։

Հասցէագրել՝ Т-во „АККУРАТНОСТЬ", Варшава.

Խնդրում ենք հասցէն կտրել և կպցնել ծրարի երեսին։

(B.63916) 121. 11—5

Մանուֆակտուրայի վաճառք
ՅՈՎՀ. ԳՐ. ԿԱՃԿԱՃԵԱՆԻ

Հոկտեմբերի 20-ից, Սօլօլակսկայա փողոցի վրա, «Պրօվօդնիկ Ընկ.» խանութի շարքում, Ազօվօ-Դօնեան բանկի ներքևում (Ամիրաղեանի նախկին խանութի տեղը) բացված է մանուֆակտուր. ապրանքների վաճառք։ Թամամշեանի քարվանսարայից փոխադրվելով այդ նոր տեղը՝ բոլոր ապրանքը նորոգված է և ստացված են մեծ քանակութեամբ սէզօնի նորութիւններ, այն է՝ մետաքսէ, բրդէ, մահուդէ, բամբակէ և բոլոր դպրոցական հիմնարկութիւնների պաշտօնազգեստների կըտորներ, աշակերտական ամենալաւ տեսակի մահուդ և զանազան պլէդներ։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

մահուդէ պլաւխներ, պլիւշի, բայկի, պիկէի, ատլասի և կաշէմիրի վերմակներ։

Բարակ ապրանք եւ սեղանատան սպիտակեղէն

ամենալաւ ֆաբրիկաների, գործվածք տիւլ, պլիւշի սփռոցներ, թաւիշ, պլիւշ և մանչեստեր։ Բազմաթիւ գոյներ։ Սատին, բատիստ, բումազէյ, նուվօտէ և չիթ։ Բամբակէ գործուածքներ՝ սպիտակ և գունաւոր՝ սպիտակեղէնի համար և յայտնի ֆաբրիկաների սաւաններ։ Բայկա և ֆլանէլ՝ գունաւոր և սպիտակ։ Արշինով վաճառքը մեծաքանակ վաճառքի գներով։

ՅՈՒՍՈՒՄ ԵՆՔ ԳՈՐԾԸ ՎԱՐԵԼ ԱՄԵՆ ՄԻ ՄՐՑՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎԵՐ

ԳՆԵՐԸ ՈՒՌԱՆՑ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Տարաթ օրերը մնացորդների վաճառում

(28, 30, 1, 3, 5) 1158. 5—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների։

Ընդունում է հիւանդներին՝

Առաւ. ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։ Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։ Կուկիա, Սեմեօնօվսկայա փ. № 16.

Տէլէֆօն № 40.

(ե. ու. կ.) 984. 100—16

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Ներքին եւ երեխայոց հիւանդութիւններ առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւն ամեն օր { 12—1 ժ. առաւ. 5—6 ժ. երեկ.

Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճաւճաւաձէի։

(օ. մ.) 100—30

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւնը

ամեն օր (առաւօտեան ժ. $12\frac{1}{2}$—2. (երեկոյեան ժ. 5—7.

Կիրակի օրերը միայն առ. ժ. 9—11.

Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բէհբութեան փ., № 33.

(ա. օ.) 1044. 100—22

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ։

Ընդունելութիւնը

ամեն օր | առաւօտեան 9—12 ժ. | երեկոյեան 5—7 ժ.

Միքայէլեան փողոց, № 27.

(ա. օ.) 1087. 100—13

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

1909 թ. նոյեմբերի 1-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11 և կէսին, Քամոյեան ս. Գէորգ Նորաշէնայոյ եկեղեցում կայանալու է ծխական ընդհանուր նախկին ժողովի շարունակութիւնը։

ՕՐԱԿԱՐԳ

1) Երեցփոխի ընտրութիւն.
2) Հաշւեստեսների ընտրութիւն,
3) Յայտարարութիւն փաստաբանական յանձնաժողովի եկեղեցական առնելիքների մասին.
4) Նորաբաց դպրոցի մասին յայտարար.
5) Զանազան խնդիրներ ուսման նպաստ տանելու մասին.

Աչքի առաջ ունենալով որ սա երկրորդ ժողովի շարունակութիւնն է և որքան ծըխականներ ներկայ լինեն՝ ժողովը համարվելու է օրինաւոր, Հոգաբարձութիւնս խընդրում է անպատճառ գալ։

Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու
Հոգաբարձութիւն

(ու. շ.) 1165. 2—1

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ
ՎԱՐԺՈՒՀԻ

կամենում է հայոց լեզուի դասեր ունենալ ընտանիքում։ Կարող է և պարապել փոքրահասակների հետ մանկական պարտէզի պարապմունքով։ Կարելի է տեսնել երեկոյեան ժամը 3-ից մինչև 5-ը, ул. Броссе, 5.

(օ. մ.) 1167. 6—1

ՄԻ ՏԻԿԻՆ, որ երկար տարիներ դասաւանդել է հայոց դպրոցներում ձեռագործ, կար ու ձեւ և գծագրութիւն՝ կամենում է ունենալ մի յարմար պաշտօն։ Կարող է լինել որբանոցի կառավարչուհի, խնամատար-դաստիարակչուհի, գրադարանապետուհի, մանկական պարտէզի կառավարչուհու օգնական և այլն։ Համաձայն է ուրիշ քաղաքներ գնալ։ Դիմել՝ Бебутовская ул., № 44, кв 7, Տէր-Մկրտչեանին։ (չ. ու.) 1161. 4—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ

30 ՄՇՏԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐՈՎ ԵՒ ԾՆՆԴԱԲԵՐԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՈՎ

Կուէնիեվսկայա փող. № 7, սեփ. տ., «ՎԵՏՑԵԼ» հիւրանոցի մօտ։

Տէլէֆօն № 590

Հիւանդներին ընդունում են հետևեալ մասնագէտ բժիշկները.

ԲԱԼԱՐՋԵՎ Լ. Ի.—երեխաների հիւ., ամեն օր, բացի կիրակի օր., 2—3 ժ. ցեր.։
ԳԱՄԲԱՇԻՁԷ Վ. Դ.—ներքին եւ երեխ., ամեն օր, բացի կիրակի օր., 11—12 ժ. ցեր.։
ԳԵԴԵՎԱՆԻ Մ. Ա.—ջղային եւ էլեքտր., երկուշ., չորեքշ., ուրբաթ, $10\frac{1}{2}$—11 ժ. առ.
ԳՈՒՐԿՕ Ա. Գ.—ներքին, շաբաթ՝ 1—2 ժ., կիրակի՝ 11—12 ժ.։
ԿԱՐՇԻՆ Ա. Ա.—կաշուի եւ վեներ., ամեն օր, բացի կիրակի օր., $2\frac{1}{2}$—$3\frac{1}{2}$ ժ. ցեր.։
ՄԱՂԱԼՕՎ Գ. Գ.—ներքին, երեքշ. և շաբաթ, 10—12 ժ. առ.։
ՄԱՆՍՎԷՏՕՎ. Վ. Մ.—ներքին, երկուշ., հինգշ. և շաբաթ, 1—2 ժ. ցեր.։
ՄԵԼԻՔՕՎ Ն. Մ.—վիրաբուժ. եւ կանանց, ամեն օր՝ 12—1 ժ. ցեր.։
ՄՈՒՍԽԵԼՕՎ Վ. Ս.—աչքի, երկուշ., չորեքշ. և ուրբաթ, 2—$2\frac{1}{2}$ ժ. ցեր.։
ՓԻՐԱԴՕՎ Ր. Բ.—վիրաբուժ., ամեն օր՝ 11—12 ժ. առ.։
ՊՕՊՕՎ Բ. Մ.—ականջի, կոկորդի եւ քթի, ուրբաթ, 2—$2\frac{1}{2}$ ժ. ցեր.։
ՌՑԽԻԼԱՁԷ Ն.—ատամի, ամեն օր՝ 9—10 ժ.
ՍՕԲՕԼԵՎՍԿԻՅ Գ. Վ.—վիրաբուժ., ամեն օր՝ 10—11 ժ. առ.։
ՏԻԿԱՆԱՁԷ Ի. Ե.—կանանց եւ մանկաբ., ամեն օր՝ 1—2 ժ. ցեր.։
ՖԷՕԴՕՐՕՎ Ե. Գ.—միկրօսկօպ., քիմիական և բակտէրիօլօգ. վերլուծումներ։

(չ. ու. կ.) 1017. 100—22

ՎՕԿԶԱԼՆԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Երթևեկ հիւանդների համար ամեն օր, Վօկզալնայա 8, տ. Էնֆիաճեանցի

Տէլէֆօն 695

Ս. ՎԱՇԱԿՄԱՁԷ ատամնաբոյժ, ամեն օր, 9—10 ժ. առ.։
Ի. Դ. ԳՕՄԱՐԹԵԼԻ ամեն օր, ներքին և երեխաների, 2—3 ժամը։
ԴԻԱՍԱՄԻՁԷ սիֆիլիս, վեներ. եւ կաշուի հիւ. ամեն օր, $11\frac{1}{2}$—$12\frac{1}{2}$ ժ.
Ն. Մ. ՄԵԼԻՔՕՎ ամեն օր, խիրուրգիական և կանանց հ., 1—2 ժամը։
Բ. Ա. ՊՕՊՕՎԵԱՆ, ամեն օր 12—1 ժ. բացի կիրակի օրերից, կոկորդի քթի և ականջի։
Վ. Ս. ՄՈՒՍԽԵԼՕՎ երեքշաբ., հինգշաբ. և շաբաթ օրերը, 1—$1\frac{1}{2}$ ժ., աչքի հիւանդ.։
Ն. Գ. ՖԷՕԴՕՐՕՎ ամեն օր, բացի չորեքշաբթի և կիրակի օրերից, 11—12 ժ., ներքին և երեխայոց հիւանդ.։

Հիւանդանոցում կատարվում են միկրօսկօպիական, բակտէրիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս ծաղկի պատուաստում և ծծմայրերի քննութիւն։ Վճարը խորհրդի համար 50 կոպէկ։ (չ. ու. կ.) 1032. 100—20

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ „ԿԱՎԿԱԶ" ՀԻՒՐԱՆՈՑ

Երևանեան հրապարակ, ս. Միրզօյեանի, տէլէֆօն 358.

ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Անպայման մաքրութիւն անդորրութիւն և հանգստութիւն, էլեքտրական լուսաւորութիւն տէլէֆօն և վաննաներ։ 50 համարներ՝ 1 րուբ. սկսած։ Քաղաքավարի և չուտափոյթ աշխատող ծառայողներ։

Պ. պ. վօյաժօրներին և ամսով վարձողներին մեծ ԶԵՂՉ

ՄԵՆԻՈՒ

I. ճաշ՝ 2 կեր.՝ 60 կ., 1 բ. օղի և 1 բ. գինի։ II. ճաշ՝ 3 կեր.՝ 75 կ., 1 բ. օղի, 1 բ. գինի, 1 թաս սուրճ։ III. ճաշ՝ 4 կեր. 1 ր., 1 բ. օղի, կէս շ. գինի և 1 թ. սուրճ։ IV. ճաշ՝ 5 կեր. 1 ր. 50 կ., 1 բ. օղի, կէս շ. գ. և 1 թ. սուրճ

Յարգանքով Ի. Կօրչիլայա և Ն. Սիխարուլիձէ

(օ. մ.) 870. 100—27

ВѢСТНИКЪ ЕВРОПЫ

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1910 ГОДЪ

Ежемѣсячный журналъ исторіи, политики, литературы издаваемый М. М. Ковалевскимъ, подъ редакціей К. К. Арсеньева, при ближайшемъ участіи: И. В. Жилкина, М. М. Ковалевскаго, Н. А. Котляревскаго, В. Д. Кузьминъ-Караваева, А. С. Посникова, Л. З. Слонимскаго, К. А. Тимирязева.

Вышла книга за октябрь, съ двумя англійскими геліогравюрами: Н. Г. Чернышевскій и А. В. Кольцовъ.

Подписная цѣна съ пересылкой и доставкой: на годъ—17 руб., отдѣльная книга—1 р. 10 к. Адресъ конторы редакціи: С.-Петербургъ, Василь. островъ, 5 л., 28.

12,000 ՀԱՏ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ՁՐԻ!

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԵՒ ԿԸ ՀԱՄՈԶՎԷՔ

Շվարցվալդի խոշոր գործարանատիրոջից ստանալով ներկայացուցչութեան իրաւունք՝ խիստ ստուգված ընթացքով և մութ տեղը փայլող ցիֆերբլատ ունեցող սեղանի ժամացոյցների համար, մենք որոշված ենք տարածելու այդ ժամաց. 12,000 հատ միանգամայն ձրի։ Օգտվելով այդ հազուագիւտ դէպքից, մենք վճռել ենք այսօրվանից այդ ժամաց. մի-մի հատ միանգամայն ձրի տալ նրան, ով վաղօրօք կը պատուիրէ մեզ մօտ՝ ՆՈՐԱՀՆԱՐ ԹԱՓԱՆՑԻԿ ԺԱՄԱՑ. «ԼԻԿՑԻԴԱ» անունով, բաց, աչքի զարնվող և թափանցիկ մեխանիզմով, իսկական սև պողպատից, բաց ժամաց. տղամ. համար, լարումը առանց բանալիի, 36 ժամը մի անգամ, ուժեղ ձայն ունեցող և ստուգված ընթացքով։ Ժամացոյցի ձևը՝ «Բրէգէտ», մետաղեայ գոյնզգոյն ցիֆերբլատով։ Այդ ժամաց. իր անսովոր շքեղութեամբ, նոր կօնստրուկցիայով, արտաքին գեղեցկութեամբ և խիստ ստուգված ընթացքով անպայման կը գոհացնէ նոյնիսկ նուրբ ճաշակ ունեցողին, որի համար և լիւերաշխաւորում ենք։ Մեծ քանակ. տարածելու համար՝ նշանակված է շատ էժան գին՝ ընդամենը միայն 3 ր. 95 կ., 2 հատը՝ 7 ր. 70 կ., 3 հատը՝ 11 ր. 50 կ.։ Ճանապարհածախսը՝ 1—3 հատի համար—Եւրոպ. Ռուսաստան՝ 45 կ., Սիբիր՝ 85 կ.։ Բացի այդ, ամեն մի գրպանի ժամաց. կցվում է էլեգանտ շղթայ՝ բրէլօկ-պանօրամայով։ Ուղարկվում է և առանց կանխավճ., պատուէր ստանալուց անմիջապէս։ Խնդրում ենք հասցէագրել՝ Единств. представ. А. ВУЗЕЕРЪ. Варшава. Порожняя 14—17.

Թղթակցութիւնները ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով։

(B. 68443) 1157. 1—1

II ՄԱՍՆԱԳԻՏ. ԴԱՍԱՐԱՆ (ճախավերջին)

ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ԱՌԵՒՏ. ՈՒՍՈՒՄՆ. ԱՍՏԻՃԱՆ. ԵՒ ԱՅԼ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՎ

բացվում է նոյեմբերի 1-ից։ Պարապմունքները ցերեկվայ ժամը $4\frac{1}{2}$-ից։ Կէս տարվայ վճարը՝ 60 րուբ. ստացվում է սկզբից։ Ծառայողները վճարում են մաս-մաս։ Վելիկօկնեաժեսկայա փ., № 17, մուտքը Միխայլօվսկի պր., № 16—18, Վօրօնցօվի արձանի մօտ

(օ. մ.) 1118. 5—5

Электропечатня Ав. Мугдусіакопова съ С-ми. Большая Ванкская № 3.